DEN INDIVIDUALPSYKOLOGISKA FRÅGESTÄLLNINGEN INOM PSYKIATRIEN.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

MEDICINSKA FAKULTETEN I UPPSALA

FÖR VINNANDE AF MEDICINE DOKTORSGRAD

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å FYSIOLOGISKA LÄROSALEN

MÅNDAGEN DEN 26 MAJ 1913 KL. 10 F. M.

AF

HENRIK SJÖBRING

MED. LIC., SMÅL.

UPPSALA 1913

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

DEN INDIVIDUALPSYKOLOGISKA FRÅGESTÄLLNINGEN INOM PSYKIATRIEN.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

MEDICINSKA FAKULTETEN I UPPSALA

FÖR VINNANDE AF MEDICINE DOKTORSGRAD

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å FYSIOLOGISKA LÄROSALEN

MÅNDAGEN DEN 26 MAJ 1913 KL. 10 F. M.

ACAD. BIBL.

AF

HENRIK SJÖBRING

MED. LIC., SMÅL.

UPPSALA 1913

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523708_0020

Den individualpsykologiska frågeställningen inom psykiatrien.

Af

Henrik Sjöbring.

Inledning.

Psykiatriens objekt är de sinnessjuka, de psykiskt anormala individerna. Dess problem äro enligt objektets natur dels psykologiska, dels biologiska. Hvad som konstituerar begreppet sinnessjukdom och karaktäriserar den sinnessjuke gentemot sjuka af annan art, är individens anormala psykiska beskaffenhet, således en bestämning af psykisk art. Också det för bedömandet och behandlingen af de sinnessjuka individerna viktigaste är i stort sedt individens psykiska förhållande. Däraf följer, att den psykologiska uppgiften är den för psykiatrien väsentligaste. Erkännandet häraf betyder naturligen icke ett underskattande af den biologiska synpunkten.

Lösningen af de psykologiska uppgifter, som ställas gentemot de sinnessjuka individerna, fordrar naturligen i första hand ett bestämmande af det gifna enligt den allmänna psykologiens principer. Men därmed är det ej nog. De psykologiska uppgifter, som för den praktiska psykiatrien äro de väsentliga, de kliniska uppgifterna enligt den vanliga terminologien, äro enligt min mening icke af allmänpsykologisk natur och lösas ej med den allmänna psykologiens metod. Hvad det gäller är, huruvida de psykiska individerna, personligheterna, äro anormala i teleologisk mening, äro ändamålsvidriga, insufficienta gentemot omvärldens kraf, och i hvilket afseende detta är förhållandet. Dessa problem äro af individualpsykologisk natur.

I ett följande sammanhang vill jag också söka visa, huru psykiatrien under de praktiska krafvens tryck alltmera utvecklat sig i en individualpsykologisk riktning. Den aktuella psykiatrien är i själfva verket till sitt väsen väsentligen individualpsykologi, och betydelsen af en individualpsykologisk frågeställning blir alltmera öppet erkänd.

Trots detta kan man likväl icke tala om ett målmedvetet individualpsykologiskt forskningsarbete inom psykiatrien eller ens säga, att en fast grund för ett sådant arbete finnes. Orsaken torde väsentligen ligga däri, att de individualpsykologiska problemen först i senaste tid tagits upp till behandling inom det normalpsykologiska området. Och äfven den normala individualpsykologien har ännu icke nått fram till den mogna vetenskapens fasta principer och forskningslinjer.

Det kan då måhända synas för tidigt att taga upp de individualpsykologiska principfrågorna till behandling inom det patologiska området, att söka ange principerna för en anormal individualpsykologi, för en de anormala personligheternas psykologi, såsom mitt syfte är. Men jag vill framhålla, att det här ej gäller en arbetshypotes, hvilken som helst, som måhända kan vara till gagn, måhända icke, utan det är här fråga om en väg, på hvilken psykiatrien enligt själfva naturen hos dess objekt och arten af de fordringar, som ställas på den såsom praktisk disciplin, måste slå in. Det är ej heller några för den aktuella psykiatrien i grunden främmande problem det gäller, utan i den mån, som individualpsykologiska problem ställts och bearbetats inom det patologiska området, har psykiatrien redan beträdt denna väg. Men, för att ett metodiskt och målmedvetet forskningsarbete skall kunna komma till stånd, fordras ett klargörande af dess allmänna förutsättningar, dess mål och medlen att nå det. Det gäller det teoretiska förarbete, som kräfves för ett framgångsrikt bearbetande af de för psykiatrien såsom praktisk disciplin viktigaste psykologiska uppgifterna.

En första del af denna uppsats ägnar jag åt de allmänna principerna för en individualpsykologi, dess frågeställningar och metoder. På denna grund vill jag sedan söka ge en framställning af de individualpsykologiska frågeställningar, som möta

inom det patologiska området, beträffande de anormala personligheterna således, och därmed också af den allmänna metodik, som är att följa.

Individualpsykologi och differentiell psykologi.

Individualpsykologien i sin gamla gestaltning sysselsatte sig väsentligen med karaktärs- och temperamentslärans problemer. Dess metod var i hufvudsak deduktionen, och resultatet oftast en blott konstruktion på basen af den ena eller andra allmänpsykologiska teorien.

I motsättning härtill, såväl med afseende på frågeställning, som metod, ställer sig den moderna riktningen inom individualpsykologien, den »differentiella» psykologien. Dess väsensskilnad gentemot den gamla riktningen, »karaktärologien», anger dess egentlige grundläggare, WILHELM STERN, med följande ord: »Die eigentliche differentielle Psychologie, wie wir sie hier vertreten, unterscheidet sich von der Charakterologie durch zwei Punkte. Sie nimmt ihren Ausgangspunkt nicht »von oben» (der einheitlichen Wesenheit des Individuums), sondern »von unten», indem sie von der Vielheit der im Individuum feststellbaren Phänomene ausgehend langsam und vorsichtig zur Einheit der Individualität aufzusteigen sucht; und sie begnügt sich nicht mit einem Verfahren, dass eine unklare Verquickung von philosophischer Spekulation mit naiver Zufallserfahrung ist, sondern ist bestrebt, eine ihren Problemen angemessene wissenschaftliche Methodik auszubilden». (Die Differentielle Psychologie, sid. 12). Häri är också antydt dess program.

Man torde med all rätt kunna säga, att det först är med den differentiella psykologien och i dess riktning, som ett målmedvetet och metodiskt arbete på lösningen af de individualpsykologiska problemen kommit till stånd. Den väsentliga förtjänsten häraf har säkerligen STERN. Ty med allt erkännande af de uppslag, som gifvits af BINET och andra, är det dock i STERNS arbeten, som vi finna den genomtänkta och grundliga behandlingen af den differentiella psykologiens problem och en sträfvan att ge principerna för den nya vetenskapen och dess me-

todiska grund. Vid behandlingen af de individualpsykologiska grundfrågorna är det därför väsentligen STERNS arbeten, som äro att taga i betraktande.

I STERNS första sammanfattande framställning, »Zur Psychologie der individuellen Differenzen», af år 1900, anges såsom den differentiella psykologiens uppgift väsentligen studiet af differenserna mellan de olika psykiska individerna och såsom dess sista mål utforskandet af individualiteten, det för den särskilda individen gentemot andra karaktäristiska. Namnet differentiell psykologi använder STERN här för första gången, och man kan ej förneka, att detta uttryck är adäkvat för, hvad det gäller.

Sedan följer i den åt de nya uppgifterna väsentligen ägnade »Zeitschrift für angewandte Psychologie» de besläktade frågor behandlande uppsatserna »Tatsachen und Ursachen der seelischen Entwicklung» och »Über Aufgabe und Anlage der Psychographie». Slutligen har STERN i sitt stora arbete »Die Differentielle Psychologie in ihren methodischen Grundlagen» (Barth, Leipzig 1911) sökt ge en grundläggande framställning af den nya vetenskapens uppgifter och metoder.

Den utveckling, som spåras i dessa arbeten, får sin väsentliga karaktär däraf, att den differentiella psykologien fått en vidare omfattning, nya uppgifter ha ingripits inom dess område, dess problem ha ställts mera prägnant, och dess metodik har riktats och närmare utformats, allt under utnyttjande af de erfarenheter, som talrika specialundersökningar gifvit. Grundåskådningen är emellertid väsentligen densamma, som i STERNS första här nämnda arbete.

Det psykologiska råmaterialet är enligt STERN »Individuen mit ihren Merkmalen». »Merkmale» äro alla de fysiska och psykiska beståndsdelar, som de mänskliga individerna »in sich enthalten». Den »generella» psykologin har såsom sitt egentliga objekt blott »Merkmale». Först för den differentiella psykologien är individen såsom empirisk enhet själf föremål för undersökning. Hufvuduppgifterna för den differentiella psykologien bli då enligt STERN, dels studiet af variationerna hos de olika »Merkmale» och förhållandet, korrelationen, mellan varianterna af olika »Merkmale», dels studiet af de särskilda individualite-

terna och deras jämförande. (Die Differentielle Psychologie, sid. 16 och följ.).

Tvänne punkter i STERNS åskådning vill jag särskildt fästa uppmärksamheten vid, dels framhäfvandet af det differerande, af variationerna och af individualiteten, dels den väsentligen induktiva metodiken, deduktionen blott nämnes såsom »eine wertvolle Ergänzung».

Dessa båda moment stå gifvetvis i närmaste inre samband med hvarandra. För en induktiv metod är problemet om differenserna en förstahandsfråga, hvars fullföljande konsekvent leder till frågan om individualiteten såsom det för den särskilda individen karaktäristiska.

Hvad som kan ifrågasättas, är emellertid, om fastställandet af individuella differenser verkligen är det egentliga målet för forskningen. Det är dock ej differenserna såsom sådana, ej detta, att de jämförda fenomenala eller realpsykiska momenten eller de jämförda individerna äro hvarandra i ena eller andra afseendet lika eller olika, som man vill ha kunskap om, och som är af värde att veta. Utan då man på grund af de i visst hänseende funna differenserna uppställer vissa variantgrupper eller typer, så har detta sin betydelse däri, att man med inordnandet af en individ i viss typ därmed på visst sätt bestämmer den ifrågavarande individen. Och om man med STERN betecknar individualiteten såsom typen af högsta ordning, hvars bestämning är att nå genom ett inordnande af individen i från alla öfverhufvud möjliga synpunkter gifna typer och så i genom dessas korsning uppkommande typer af allt högre ordning, så är det väsentliga härvid det möjligast fullständiga bestämmandet af personligheten i alla dessa olika hänseenden, men icke utforskandet af det för denna individ gentemot andra karaktäristiska och särskiljande. Fastställandet af differenser, af variationer har så sin väsentliga betydelse såsom medel, om än såsom sådant nödvändigt. Individualpsykologiens egentliga mål är det positiva bestämmandet af det särskilda psykiska och därigenom slutligen af personligheten i dess konkreta beskaffenhet.

I hvad jag sagt, ligger i första hand en anmärkning mot namnet differentiell psykologi. Hvad som rätteligen kan så be-

tecknas, är endast ett begränsadt uppgiftsområde eller en viss metodisk riktning inom individualpsykologien, men icke denna vetenskap i sin helhet. Och användningen af benämningen differentiell psykologi för det hela synes mig innebära en viss fara därför, att blicken lätt skymmes för det väsentliga, det egentliga målet för forskningen. Detta i synnerhet, då det gäller en ung vetenskap, ännu i afsaknad af fasta linjer för sin forskning. Men i den mån, som denna egentliga uppgift, bestämmandet af personligheten i dess konkreta beskaffenhet, icke blifvit tillbörligt beaktad, ligger häri också en anmärkning i sak.

Som nyss framhållits, står detta i närmaste samband med det ensidiga framhäfvandet af den induktiva metoden. Och den otillräcklighet hos den differentiella psykologien, som jag med det ofvanstående velat antyda, har enligt min mening sin grund just däri, att den deduktiva metoden icke kommit till sin rätt, att man icke i den allmänna psykologien sökt den nödvändiga grunden. Såsom belysande för STERNS uppfattning om den differentiella psykologiens ställning till den allmänna psykologien vill jag anföra några rader ur förordet till »Die Differentielle Psychologie»: »In der Tat scheint die differentielle Psychologie erst dann die Aussicht zu haben in die Phase einer ruhig fortschreitenden Entwicklung zu gelangen, wenn sie eine gewisse Emanzipation von der Mutterwissenschaft der generellen Psychologie vollzieht — etwa in ähnlicher Weise wie es die Völkerpsychologie bereits früher getan hat».

Ett riktigare värdesättande af deduktionen i dess förhållande till induktionen synes mig då HEYMANS ge med följande ord: »D'une manière générale, on peut dire que la déduction donne la compréhension sans la certitude, tandis que l'induction donne la certitude sans la compréhension; pour parvenir à une science solide, l'une et l'autre sont également nécessaires, mais dans leur coopération ce sera toujours l'induction qui devra prendre le devant». (Des méthodes dans la psychologie spéciale, L'année psychologique 1911). Jag vill instämma häri, blott med en reservation beträffande induktionen såsom den i hvarje mening primära. Väl utgår induktionen just från den verklighet, som vi på den deduktiva vägen skola lära oss förstå. Men å andra sidan torde man med lika rätt kunna säga, att först de-

duktionen ger oss de frågeställningar, hvars presumtiva resultat äro att med induktiv metod verifiera.

I motsättning till STERN vill jag så framhålla nödvändigheten af, att den individualpsykologiska forskningen i den allmänna psykologien söker den fasta grund, hvarifrån den har att utgå i sina frågeställningar.

Den allmänna psykologien är grund för individualpsykologien icke endast i den mening, att dess principer äga giltighet äfven där, utan också så, att den inom sig sluter fakta, som äro det naturliga utgångsplanet för individualpsykologiens frågeställningar. Detta vill jag närmare uttrycka så, att individualpsykologien såsom vetenskapen om de individuella personligheterna kräfver såsom sin grund en personlighetens allmänna psykologi.

Med STERN kunde man mena, att den allmänna psykologien har såsom objekt blott »Merkmale», ej individer. »Denn die Individuen wie sie in Concreto existieren, sind für sie nicht vorhanden; sie ersetzt sie durch die Idee eines allgemeingültigen Individuums, dessen nähere Formulierung nun nicht mehr der empirischen Spezialwissenschaft, sondern der Philosophie obliegt» (Loc. cit. sid. 16).—Den allmänna psykologien sysslar icke med de konkreta individuella personligheterna, det är riktigt. Men å andra sidan har den såsom objekt ej blott det särskilda psykiska i och för sig, utan också dessa psykiska moment i deras inbördes sammanhang och deras uppgående i en personlighetens helhet. Helheten, personligheten, blir så i sista hand objekt äfven för den allmänna psykologien, och det gäller därvid problem, hvars lösning är att söka på empirisk väg.

Personlighetens allmänna psykologi betecknar ej några för den aktuella psykologien främmande problem, äfven om dessa frågor icke af alla gifvits sin tillbörliga betydelse. Det är icke min mening att framställa denna personlighetens allmänna psykologi såsom ett mera skarpt begränsadt uppgifts- och arbetsområde. Den är en del af den allmänna psykologien och kan i sitt förhållande till individualpsykologien betecknas såsom den väg, på hvilken man med väsentligen deduktiv metod söker sig fram mot dess objekt, de individuella personligheterna. Med hänvisandet på dessa frågor har jag då i grunden icke afsett

annat än ett betonande af den deduktiva metodens betydelse vid sidan af den induktiva.

Om Stern sålunda ser den individuella psykologiens framtid i en viss emancipation från den allmänna psykologien, så kan jag gå med därpå, endast för så vidt därmed menas ett blott framhäfvande af de för individualpsykologien egna frågeställningarna och metoderna. Inlägges däri något mera, vill jag tvärtom framhålla nödvändigheten af, att individualpsykologien ej emanciperas, utan tvärtom ställes i närmare kontakt med den allmänna psykologien, att grunden till en de individuella personligheternas psykologi lägges med en personlighetens allmänna psykologi.

Individualpsykologiska grundfrågor.

Individualpsykologiens uppgift vill jag sålunda beteckna såsom bestämmandet af de individuella personligheterna i deras konkreta beskaffenhet. Materialet för vår kunskap om personligheten är blott brottstycken af det hela, blott ur helheten utgripna moment. Detta gäller såväl den egna personligheten som andra, främmande. Den väg vi ha att gå för att få kunskap om personligheten blir att af de gifna särmomenten söka uppbygga helheten enligt de för det psykiska sammanhanget, för personligheten gällande principerna.

Hvad vi omedelbart iakttaga är fenomen, fysiska eller psykiska. De fysiska fenomen, som vi iakttaga hos andra individer, och som i viss mening äro de enda uttrycken för en psykisk verksamhet hos dessa, för en deras personlighet, få för oss sådan betydelse först därmed, att vi i dem igenkänna (einfühlen) medvetet upplefvande. Det medvetna upplefvandet, de psykiska fenomenen, refererade till den egna personligheten eller såsom »eingefühlt» till en främmande, bli så i första hand materialet för vår kunskap om den konkreta personligheten, vare sig det gäller den egna eller en främmande. Och endast för vår egen inre iakttagelse, i det egna medvetna upplefvandet, är en personlighet gifven såsom ett enhetligt helt. Däraf nödvändigheten att basera vår kunskap om personligheten på en psykiskt fenomenologisk grund.

Men äfven om det särskilda psykiska och personligheten i dess konkreta beskaffenhet är oss närmast gifven såsom fenomen, så kunna vi likväl ej stanna på ett fenomenologiskt plan. Detta framhåller STERN, då han säger, att den differentiella psykologien från fenomenen har att gå vidare till sådana »Merkmale, welche prinzipiell nicht Gegenstände unmittelbarer Erfahrung sein können, sondern aus diesen durch eine gewisse Bearbeitung hervorgehen». Härmed lämnar man icke, fortsätter STERN, empirisk mark; »denn Empirie ist nicht die rohe unmittelbare, sondern die wissenschaftlich geordnete und verknüpfte Erfahrung. Diese aber wird erst möglich, wenn wir die chaotischen und zerstreuten, kommenden und gehenden Phänomene auf wirkende Faktoren zurückführen und in einen tragenden Zusammenhang einbetten». (L. c. sid. 21).

Individualpsykologien såsom en personlighetens psykologi fordrar så med nödvändighet, att man går ut öfver en rent fenomenologisk och rent deskriptiv ståndpunkt. För att komma till personligheten ha vi att betrakta det gifna ej blott såsom bredvid hvarandra varande fenomen, utan i dessa se hvarandra betingande reala moment, psykiska verkligheter. Personligheten är ej konstituerad i fenomenens kontinuitet blott, utan i helheten af allt det reala psykiska hos en individ. En personlighetens psykologi är så enligt sakens natur förklarande psykologi. Och man kan också omvändt säga, att all förklarande psykologi är en personlighetens psykologi, så till vida som den, hvilka än dess principer må vara, i sista hand har att inrikta sig på frågan om helheten, personligheten.

Jag vill då först ställa den frågan, i hvilken mening vi öfverhufvud ha rätt att tala om särskilda reala moment i personlighetens helhet. Betrakta vi personligheten såsom en verklig enhet, så är därmed gifvet, att dessa moment endast kunna ha en relativ självständighet gentemot hvarandra, endast relativ rätt att betecknas såsom särskilda moment i personligheten. I öfverensstämmelse med TH. LIPPS m. fl. vill jag i det psykiska subjektets numeriska identitet se grunden till personlighetens enhet och i det fenomenala jaget uttrycket härför. Men detta utgör gifvetvis intet hinder för att inom personlighetens helhet betrakta dess olika afsnitt såsom ej blott kvalitativt olikartade,

utan såsom hvarandra betingande och gentemot hvarandra relativt och i olika grad självständiga dynamiska moment.

Stern kommer, vid fullföljandet af den nyss angifna tankegången, till »akten» såsom sådant realpsykiskt moment. Dessa akter ha med fenomenen ännu gemensamt den i tiden bestämda realiteten; de finnas i vissa ögonblick, i andra icke. »Aber sie sind in der Zeit ihres Daseins nicht eine beliebige Kette von Gegebenheiten, sondern ein Faktor, der diesen Gegebenheiten im Moment die Einheit der Richtung giebt, sie einem gemeinsamen Ziel unterstellt». Detta »syntetiskt-teleologiska» drag höjer akten öfver det blott fenomenala aggregatet. Dessa akter äro »personala» akter hos individen; de nås icke af den fenomenala skillnaden mellan fysiskt och psykiskt, utan äro »psykofysiskt neutrala». Så långt Stern (Loc. cit. sid. 22). Det gäller då att afgöra, i hvad mån den allmänna bestämning af aktbegreppet, som Stern gifvit, är tillfyllest för lösandet af de vidare uppgifter, som ställa sig.

Arten af dessa uppgifter är redan i det föregående antydd. Vårt objekt är personligheten såsom helheten af allt det reala psykiska hos individen, och det gäller bestämmandet af denna genom angifvande af de realpsykiska moment, som äro dess konstituenter, och hvilka i sin konkreta egenart komma till uttryck i de gifna fenomenala bestämningarna. Vi ha då att så till dess begrepp bestämma särmomentet, att vi genom deras angifvande verkligen komma till en fyllestgörande bestämning af personligheten.

Personligheten vill jag till sitt väsen beteckna såsom jagverksamhet eller blott verksamhet, då häri redan ligger ett psykiskt subjekt. Det särskilda afsnittet, delen af personligheten vill jag då också så beteckna.

Verksamheten och den särskilda verksamheten komma till uttryck i sin egenart i de gifna fenomenen. Frågan gäller då, i hvad mån och under hvilka omständigheter vi i det ur kontinuiteten utgripna fenomenala ha att se sådana reala särmoment, särskilda verksamheter.

Utgångspunkten är karaktären hos de olika fenomenala bestämningar, i hvilka verksamheten till sin art är angifven, och dessas förhållande inbördes. Vore de olika fenomenen blott

kvalitativa variationer af ett och samma, genom kontinuerliga öfvergångar med hvarandra förbundna, och så till vida hvarandra likvärdiga, vore vi också berättigade att i dem se hvarandra likvärdiga partialmoment af personligheten. Men så är icke förhållandet. De psykiska fenomenen tillhöra skilda kategorier, mellan hvilka inga fenomenologiska öfvergångar äro att finna. Särskildt framhålles ju af så godt som alla psykologer den bestämda åtskilnaden mellan känsla och föreställning, mellan subjektiva och objektiva fenomen, och väl de flesta lägga till dessa ännu en tredje kategori, sträfvan. Detta betyder gifvetvis en komplicering af äfven det föreliggande problemet.

Den intellektualistiska associationspsykologien förenklar frågan. För den äro de subjektiva momenten blotta osjälfständiga bestämningar till de objektiva, känslobestämningar till föreställningarna, och de reala partialmomenten bli för en sådan åskådning blott dessa särskilda föreställningar eller förnimmelser. Häri ligger i viss mån ett undanskjutande af problem med sin fenomenologiska grund i de subjektiva upplefvelsemomenten, och den kan därför ej vara en tillfredsställande utgångspunkt för en empirisk forskning, som vill ställa alla de olika i det gifna grundade problemen öppna för sig. Från sådan synpunkt vore däremot intet att invända mot en åskådning, som i de olika kategorierna af fenomen också såge skilda arter af realpsykiska moment. Därvid måste man gifvetvis göra en åtskillnad beträffande förhållandet mellan partialmoment af samma art, exempelvis mellan olika subjektiva moment, och förhållandet mellan i ifrågavarande mening olikartade moment. Ett skäl, hvarför en sådan framställning, äfven om den i sig kan ge ett fullt och riktigt uttryck för, hvad det gäller, icke synes mig lämplig, är just, att denna åtskillnad icke redan med bestämmandet af det realpsykiska partialmomentet bestämdt framhålles. Men därtill kommer såsom för mig afgörande, att de olika kategorierna af fenomenala bestämningar från min allmänpsykologiska ståndpunkt blott äro från olika synpunkter gifna bestämningar till det reala psykiska, till verksamheten. Förhållandet mellan föreställning, känsla och sträfvan synes mig få sitt adekvata uttryck därmed, att de beteckna sås olika sidor af upplefvandet. Det i viss föreställning gifna reala är detta samma, som i samtidigt gifven och på samma objektiva hänförda känsla och sträfvan från andra syn-

punkter kommer till uttryck i sin konkreta beskaffenhet. Den särskilda verksamheten, liksom helheten af all verksamhet hos individen, personligheten, är då från en sådan grundåskådning i sig såväl föreställning som känsla och sträfvan, och den är fullt bestämd först från alla dessa med de olika fenomenala kategorierna gifna synpunkterna.

I de olikartade fenomenala bestämningarna till verksamheten är denna angifven i sin konkreta egenart. En första problemgrupp gäller förhållandet mellan dessa från olika synpunkter gifna bestämningar till verksamheten, de allmänna principer, som äro ledande för relationen mellan verksamhetens art såsom föremålsmedvetande, såsom känsla och såsom sträfvan. Betrakta vi verksamheten såsom en det psykiska subjektets reaktion mot det gifna objektiva, så blir en naturlig frågeställning härvid, huru jaget i sin mot visst objektivt riktade verksamhet förhåller sig med afseende på bearbetningen af detta objektiva, i dess affektiva bestämning och i arten af dess däri grundade sträfvan med afseende på det inbördes förhållandet mellan dessa olika moment.

En annan fråga gäller förhållandet mellan olika verksamhetsmoment i den förut angifna betydelsen, hvad jag vill kalla det dynamiska problemet. Verksamhetens dynamiska karaktär betyder det sätt, hvarpå den särskilda verksamheten ingår såsom ett dynamiskt moment i helheten. Det gäller vid bestämmandet häraf, dels de olika verksamheternas förbindelser med hvarandra, dels deras inneboende tendens att häfda sig gentemot andra. Härvid är gifvetvis att klargöra, huru denna verksamhetens dynamiska karaktär kommer till uttryck i dess fenomenala bestämning.

Verksamhetens dynamiska beskaffenhet blir bestämmande för, om och i hvilken grad den har rätt att betecknas såsom ett särmoment i personlighetens helhet. Svaret blir, att den har denna rätt i samma mån, som den gentemot det öfriga psykiska, annan verksamhet, häfdar sig som ett relativt helt.

Vilja vi betrakta den särskilda verksamheten såsom ett verkligt dynamiskt moment i personligheten, kunna vi icke stanna vid dess existens såsom blott aktuell, gifven blott med närvaron af de fenomenala bestämningarna. Utan i och med att verk-

samheten för sin aktualisering och för det sätt, hvarpå den gör sig gällande i medvetandet, ställes såsom betingad af i den gifven tendens och af annan verksamhet, måste vi betrakta verksamheten såsom i personligheten alltjämt fortlefvande. Verksamheten är potentialiter bestående, såsom tendens, och denna tendens blir under vissa betingelser frigjord, verksamheten blir från potentiell aktuell.

Härmed har jag då velat ange, hvad vi ha att betrakta såsom särskilda verksamheter i betydelsen af reala dynamiska partialmoment i personligheten. Gentemot STERNS aktbegrepp har jag därvid i synnerhet velat framhålla nödvändigheten af att närmare bestämma, hvad som är att betrakta såsom delmoment af personligheten, och nödvändigheten af att i dem se persisterande moment. Till detta har jag velat lägga en närmare utformning af det reala partialmomentet såsom verksamhet i den riktning, som anges af min allmänna psykologiska uppfattning. Betydelsen af den gifna bestämningen af verksamheten såsom partialmoment af personligheten ligger däri, att därmed är angifven den allmänna grunden för de vidare problem, som ytterst rikta sig mot ett bestämmande af personligheten såsom verksamhet.

Den särskilda verksamheten ha vi enligt individualpsykologiens allmänna principer icke att betrakta i och för sig, utan i dess naturliga sammanhang i personligheten, se den i dess dynamiska relation till andra verksamhetsmoment och såsom del i ett motivationssammanhang. Genom ett sådant angifvande af partialmomenten, verksamheterna, i deras kvalitativa och dynamiska egenart och i deras inbördes sammanhang ha vi att komma till en bestämning af personligheten såsom helhet.

Därvid betrakta vi verksamhetsmomenten såsom persisterande. Detta betyder gifvetvis icke, att då en verksamhet åter aktualiseras, den är denna samma i hvarje mening identiska, utan den är kvalitativt såväl som dynamiskt i högre eller lägre grad förändrad. Då vi så söka förklara det närvarande af personligheten ur det föregående, blir ett viktigt moment i denna förklaring just den fortgående förändringen, utvecklingen af de olika verksamhetsmomenten enligt de allmänna principerna för en sådan verksamhetens utveckling.

Den särskilda reala personligheten, såsom den utvecklar sig och förändras, ha vi då att bestämma och förklara genom ett angifvande af de sig utvecklande och förändrande partialmomenten till deras kvalitativa och dynamiska art, i deras naturliga sammanhang med hvarandra. Detta blir också ett hufvudmoment i hvarje »psykografi» i STERNS mening. På denna väg nå vi så fram till ett bestämmande af de personligheten konstituerande partialverksamheterna, till en förklaring af dem i deras egenart och i deras sammanhang med hvarandra och därmed också till en bestämning och förklaring af den individuella personligheten i dess konkreta beskaffenhet.

En sådan bestämning och förklaring af personligheten har också att följa en annan väg. Personligheten, verksamheten är betingad dels af i anlaget gifna tendenser eller dispositioner, dels af miljöns påverkningar. Då vi förklarat personligheten såsom verksamhet, ha vi gifvetvis tagit hänsyn till båda dessa grupper af betingelser utan att söka klargöra den särskilda betydelse, som därvid tillkommer dessa grupper hvar för sig eller deras särskilda moment. Det vidare steg, vi ha att taga, blir att ur dessa olikartade betingelser söka förklara verksamheten i dess konkreta beskaffenhet.

På grund af våra allmänna erfarenheter om de psykiska individerna ha vi att antaga, att i anlaget den formala arten af verksamheten, det sätt, hvarpå det psykiska subjektet reagerar mot det gifna objektiva, är väsentligen determineradt. I miljöns påverkningar åter äro gifna de incitament, under hvars inverkan de i anlaget gifna tendenserna komma till utveckling, och det objektiva, mot hvilket subjektet reagerar, och därmed är också dess betydelse i hufvudsak angifven. En fullständig förklaring fordrar gifvetvis hänsyntagande till alla orsaksmoment, de i anlagets dispositioner, såväl som de i miljöpåverkningarna gifna.

Men därmed är icke sagdt, att dessa moment för individualpsykologiens praktiska uppgifter ha samma betydelse. Individualpsykologien söker företrädesvis och har sitt väsentliga intresse i det för de särskilda personligheterna mera konstanta och karaktäristiska. Den har då att särskildt inrikta sig mot den redan i anlaget väsentligen bestämda och gentemot det af

de olikartade påverkningarna från omgifningen betingade relativt konstanta och för individen karaktäristiska formala beskaffenheten hos individen och de denna i dess egenart grundande anlagsdispositionerna.

Stern har förtjänsten af att ha framhållit dispositionsbegreppets stora betydelse inom individualpsykologien. För Stern äro dispositionerna gentemot fenomen och akter kroniska och potentiella »Merkmale». »Sie sind immer nur Möglichkeiten und Tendenzen, nur Teilbedingungen des wirklichen Geschehens, die einer Ergänzung durch andere Teilbedingungen bedürfen. Diese bestehen in den Einflüssen der Aussenwelt. Die tatsächlichen Phänomene und Akte des Individuums sind nur durch Konvergenz von Dispositionen und Umweltbedingungen zu verstehen». Stern framhåller vidare olikheten mot den gamla läran om själsförmögenheter, som för hvarje isolerbart »Leistungsinhalt» antog en särskild förmögenhet, och fortsätter: »Für uns bedeutet Disposition vielmehr die formale Fähigkeit gewisse Teilziele der individuellen Selbsterhaltung und Entfaltung in besonderer Weise zu erreichen — wobei eine und dieselbe Disposition sich durch inhaltlich sehr verschiedene Mittel realisieren kann». Disposition blir så »der gemeisame und ständige Erklärungsgrund für eine zusammengehörige Gruppe von Akten». Så långt Stern. (Loc. cit. sid. 22 och följ.).

Gentemot denna allmänna framställning af dispositionens begrepp har jag ingen väsentlig anmärkning att göra. Stern betonar nog så starkt dispositionens formala karaktär. Och detta är gifvetvis riktigt så till vida, som det för oss väsentliga just är bestämmandet af de dispositioner, som grunda personlighetens formala beskaffenhet, de formala dispositionerna, om man så vill. Men å andra sidan har dispositionsbegreppet i sig själf en vidare betydelse. Tendensen till uppträdande af visst förnimmelseinnehåll, af visst föremålsligt materialt kan gifvetvis också med samma rätt kallas disposition, likaså den särskilda verksamheten, hvilken såsom potentiell är blott disposition. Allt det tendentiella i personligheten är disposition. Hvad man kan anmärka mot Stern är, att han under starkt betonande af, att den formala bestämningen af personligheten är det för individualpsykologien väsentliga, likväl icke tillräckligt särhåller de for-

mala dispositionerna från dispositioner af annan art. Den menliga inverkan häraf visar sig vid hans mera konkreta behandling af hithörande problem, och jag blir i tillfälle att vid framställningen af typläran lämna ett exempel härpå.

Den föreliggande uppgiften vill jag så bestämma: angifvandet af de allmänna förklaringsgrunderna till individens psykiska verksamhet. Och detta betyder just, att objektet blir de i anlaget väsentligen determinerade dispositioner, som äro grunden för verksamhetens formala beskaffenhet, för det sätt, hvarpå subjektet reagerar mot de med omvärldens påverkningar gifna objektiva. Ty, vid bestämningen af de dispositionella moment, som äro förklaringsgrund till all individens verksamhet, utgå vi från verksamheten, såsom den är oss gifven i dess konkreta beskaffenhet. Verksamheten är disposition. Men den särskilda verksamheten är icke *en* disposition i betydelsen af en i sig ensartad. I verksamheten äro de olika dispositionerna gifna i sitt naturliga sammanhang, och då vi skola bestämma den särskilda dispositionen, ha vi att abstraherande lösgöra den ur detta sitt sammanhang. Då vi så söka de dispositioner, som äro allmänna förklaringsgrunder till arten af den psykiska verksamheten hos denna särskilda individ, ha vi att abstraherande se bort från det för de särskilda verksamheterna karaktäristiska. Hvad vi eliminera, blir just allt det i det objektiva i dess egenart grundade, och hvad som återstår, blir det i anlaget determinerade formala dispositionella. De allmänna förklaringsgrunderna till individens verksamhet äro sålunda just de formala dispositionerna. Uttrycket disposition fattar jag i det följande, så vidt ej annat säges, i denna inskränkta betydelse af formal disposition.

Med det allmänna bestämmandet af det formala dispositionella är vår uppgift ännu icke slutförd. Det gäller bestämmandet af de särskilda dispositionella momenten i deras relation till hvarandra. De särskilda dispositionerna äro gifvetvis att äfvenledes betrakta såsom dynamiska partialmoment af helheten, gifna blott i deras naturliga sammanhang med hvarandra och med öfriga moment. Vägen till deras bestämmande blir en fortgående abstraktion. Hvad vi kunna beteckna såsom *en* disposition har gifvetvis endast relativ rätt att så betraktas. Be-

stämmande härför blir arten af dess sammanhang med annat. I samma mån, som den gentemot det öfriga uppträder såsom ett relativt självständigt helt, har den denna rätt.

Då vi bestämma den särskilda dispositionen ur dess gifna uttryck i verksamheten, ha vi att uppställa den fordran, att vi icke på denna hänföra annat än det, som verkligen är däri grundadt, och å andra sidan att vi möjligast fullständigt ange dess uttryck, att vi sålunda på den ifrågavarande dispositionen återföra allt det, som är däri grundadt.

En sak är att beakta. Då den särskilda dispositionen betraktas såsom i anlaget väsentligen determinerad, betyder detta gifvetvis icke, att dispositionen, såsom den kommer till uttryck i verksamheten, redan från början af det individuella lifvet möter oss i sin definitiva form. Den är ab origine blott tendens, ett blott anlag, som först under det individuella lifvets lopp expliceras, utvecklas i detta ordets egentliga betydelse, under inverkan af miljöns olikartade påverkningar. Och de olikheter, som kunna förefinnas hos samma individ beträffande de dispositionella bestämningarna, äro väl också väsentligen betingade i en olika utvecklingsgrad, i miljöpåverkningarnas allmänna inciterande inverkan.

Lämna vi åsido de i utvecklingsgraden betingade differenserna, torde vi ha anledning att betrakta de särskilda dispositionerna såsom för den särskilda individen relativt konstanta. Först genom ett jämförande mellan olika individer kunna vi därför, med hänsyntagande till utvecklingsgraden, få en måttstock för den särskilda individens förhållande i visst afseende, beträffande en särskild disposition. Vägen till ett bestämmande af de formala dispositionerna i deras egenart går sålunda genom en interindividuell jämförelse.

Studiet af de olika individernas förhållande i visst formalt hänseende, med afseende på viss disposition ger oss en bild af den interindividuella variationen af detta dispositionella.

Såsom den viktigaste åtskillnaden med afseende på variationens art framhåller Stern den i kvalitativ eller typvariation och kvantitativ eller gradvariation. Jag vill härtill blott anmärka, att det åtminstone beträffande de formala dispositionerna, som det här gäller, torde vara i viss mån fullkomligt godtyckligt, hvad

man vill beteckna såsom kvalitet och kvantitet. Ej heller kan jag finna någon särskild betydelse af att göra en sådan åtskillnad.

Däremot vill jag såsom den för det ifrågavarande området väsentligaste åtskillnaden framhålla den i en-, två- och flerdimensional variation, hvars betydelse STERN icke fattat. De funna varianterna af det gifna dispositionella kunna nämligen tänkas vara af den art i förhållande till hvarandra, att de alla efter likart låta sig ordnas i en linje. Vi ha då för oss en endimensional variation. Eller det kan därvid gälla en variation i två dimensioner, då den plana ytan ger oss bilden, eller i tre med en tredimensional figur såsom symbol, eller i än flere, då en sådan geometrisk konstruktion gifvetvis ej längre är möjlig. Vid den endimensionala variationen kunna vi i den plana kurvans form åskådliggöra variationen jämte fallens fördelning, där abscissan betecknar varianterna och ordinatan antalet fall. Likaså kan den tvådimensionala variationen geometriskt konstrueras med ett tredimensionalt koordinatsystem, där de horisontella koordinaterna betyda variationsformerna och ordinatan fallens fördelning.

Betydelsen af den nämnda indelningen är den, att därmed anges beskaffenheten af det varierande dispositionella med afseende på relationen mellan dess konstituerande delmoment.

För att klargöra detta ha vi att närmare ingå på arten af det funktionella sambandet mellan de dispositionella momenten. Detta kan vara fastare eller lösare, en högre eller lägre grad af korrelation kan förefinnas. Korrelation definierar STERN: »Zwei Merkmale stehen dann in Korrelation, wenn bestimmte Varianten des einen bestimmten Varianten des anderen mit einer gewissen Wahrscheinlichkeit zugeordnet sind». Korrelationsgrad är då »Grad der Wahrscheinlichkeit des Zusammenhanges» eller grad af sannolikhet för sammanträffande. (Loc. cit. sid. 280).

Fastställande af viss korrelationsgrad innebär gifvetvis icke ett slutgiltigt svar på frågan om sammanhanget eller en verklig förklaring. Dit nå vi först genom fastställandet af ett nödvändighetssammanhang. Den med viss korrelationsgrad gifna sannolikheten för sammanträffande ha vi att förklara genom dess återförande på kausalt entydigt funktionellt sammanhang. Detta hindrar icke att korrelationens bestämmande i sig själf kan ha

värde. Och särskildt, hvad dess betydelse för psykologien beträffar, är att märka, att då personligheten icke utgör ett i sig begränsadt kausalsammanhang, man vid en fullständig förklaring måste gå utanför dess område, förklara sammanhang mellan dess partialmoment ur ett nödvändighetssammanhang mellan utanför gifna betingande moment. Fastställandet af viss korrelationsgrad kan så utgöra ett relativt slutgiltigt svar, för så vidt vår uppgift blott är att ange delmomentens förhållande inom personlighetens område.

Betydelsen af en empiriskt fastställd korrelation kan emellertid vara väsentligen olika. Korrelationen, sådan den vid undersökningen framträder, kan i högre eller lägre grad vara uttryck för ett tillfälligt sammanträffande mellan yttre betingelser, och således endast i viss mån vara uttryck för ett allmängiltigt förhållande. Äfven ett konstaterande af betydelsen af ett sådant tillfälligt moment har naturligen sitt värde. Men om vår undersökning har till mål fastställandet af den för de ifrågavarande momenten allmängiltiga korrelationen, få tillfälligheterna betydelsen af felkällor. Hvad beträffar sambandet mellan de olika dispositionella momenten, så har gifvetvis de yttre påverkningarna icke någon betydelse såsom sådana felkällor, för så vidt deras art är redan i anlaget väsentligen determinerad och vi vid deras bestämning verkligen nått till ett eliminerande af det i objekt betingade. Under vissa patologiska förhållanden, där ett yttre agens betingar en genomgripande förändring af den dispositionella konstitutionen, kunna vi åter, om vi så vill, betrakta detta såsom en felkälla af högsta grad vid bestämmandet af den i anlaget gifna dispositionella konstitutionen. Men naturligen inrikta vi oss där just på ett bestämmande af det i det yttre agens betingade, såsom det för oss, för bestämmandet af den ifrågavarande anormala personligheten viktigaste. Hvad det hos de normala personligheterna företrädesvis gäller, är gifvetvis fastställande af korrelationen mellan de i anlaget determinerade dispositionella momenten.

Högsta graden af korrelation är naturligen det entydliga funktionella sambandet, där sannolikheten af sammanträffande blir nödvändighet. Den andra polen, där korrelationsgraden blir noll, är det absoluta oberoendet. Äfven om vi teoretiskt icke

ha rätt att antaga ett sådant förhållande mellan olika delmoment af personligheten, så kunna vi dock utan fel af betydelse tala om ett oberoende partialmomenten emellan i betydelse af ett relativt oberoende, där korrelationsgraden närmar sig nollpunkten. Vi ha så att såsom möjligt antaga, att de olika dispositionella momenten sinsemellan äro förbundna med högre eller lägre grad af korrelation, rörande sig mellan de båda ytterligheterna, entydigt funktionell förbindelse och relativt oberoende.

Vi ha då att närmare klargöra sambandet mellan arten af de dispositionella momentens inbördes relation och den af dem konstituerade komplexens variation. Vi måste tänka oss, att man vid en tillräckligt fortsatt abstraktion slutligen kommer till moment, som ej längre låta sig uppdelas i af hvarandra oberoende varierande faktorer, hvilkas variation således rör sig i en dimension. Variationen hos det dispositionella, hvars alla tänkbara elementära konstituerande moment sinsemellan äro entydigt funktionellt förbundna, är då endimensional. Ty till hvarje variant af det ena äro med nödvändighet bestämda varianter af öfriga moment tillordnade, och variationen af det hela blir då liksom variationen af det tänkta elementära af den art, att dess varianter kunna ordnas i en fortlöpande linje, den är endimensional. Är åter det varierande konstitueradt af i någon mån af hvarandra oberoende moment, svarar tydligen mot hvarje variant af det ena flere varianter af det däraf oberoende. Variationen af det hela kan då icke ordnas i den enkla linjens form, den blir allt efter antalet af de af hvarandra oberoende varierande momenten två-, tre- eller flerdimensional.

Att det dispositionella varierar i en, två eller flere dimensioner, betyder gifvetvis intet annat, än att det varierar i ett, två eller flera hänseenden. Vid endimensional variation är dispositionen ett inom sig entydigt funktionellt förbundet helt. Två- eller flerdimensional variation åter betyder, att det dispositionella är en komplex af inbördes i viss mån oberoende moment, två eller flere.

Såsom en dispositionell enhet ha vi då att beteckna det, som i sig är entydigt funktionellt sammanhängande och endimensionalt varierande. Relativt samhörande är det dispositionellu, som inom sig är fastare förbundet gentemot det öfriga

dispositionella, detta är då en relativ enhet, en dispositionell helhet af högre ordning gentemot de konstituerande momenten.

Med denna de dispositionella momentens fastare eller lösare förbindelse är en princip för bestämmandet af den dispositionella konstitutionen gifven. Det är icke nog att från olika synpunkter, hvilka som hälst, betrakta personligheten i den formala arten af dess verksamhet. Det är icke godtyckligt, hvilken synpunkt vi anlägga vid bestämmandet af den formalt dispositionella konstitutionen eller hvad vi därvid betrakta såsom en disposition eller såsom ett dispositionellt sammanhang. Utan den grund vi ha att bygga på och det för oss afgörande vid bestämningen af konstituenterna i personlighetens dispositionella konstitution är det funktionella sammanhanget mellan de särskilda dispositionella momenten. Endast det, som inom sig är entydigt funktionellt förbundet, ha vi att betrakta såsom en dispositionell enhet, och endast det dispositionella, som inom sig är gentemot det öfriga dispositionella fastare förbundet, ha vi rätt att betrakta såsom ett relativt helt inom personlighetens enhet.

Hvilken utsträckning, det entydiga funktionella sammanhanget har inom personligheten, och i hvad mån ett fastare eller lösare korrelativt samband består mellan de dispositionella enheterna, kan gifvetvis endast en härpå riktad empirisk undersökning klargöra. Gifvet är, att ju större utsträckning detta entydigt funktionellt förbundna har, desto större blir möjligheten att komma till en tillfredsställande bestämning af de olika individuella personligheterna i deras egenart. För möjligheten af ett bestämmande af det enhetliga dispositionella blir naturligen också arten af dess sammanhang med det öfriga dispositionella af stor betydelse. Lättast låter uppgiften sig lösas, då detta är gentemot det öfriga relativt oberoende; i samma mån som det däri är fastare förbundet, ökas naturligen svårigheten.

Vid ett bestämmande af personligheten i dess dispositionella konstitution ha vi att inrikta oss på ett bestämmande af det särskilda dispositionella. Personlighetens efter våra allmänna erfarenheter att döma mångdimensionala variation ha vi att, i den utsträckning detta är möjligt, föra tillbaka på den enklare variationen hos de dispositionella delmomenten. Idealt gäller därvid, att så vidt möjligt gå tillbaka till de dispositionella en-

heterna, att ange variationen af det hela i endimensional variation af enheterna. Den särskilda personligheten blir så bestämd med enhetsvarianterna i dessas inbördes fastare eller lösare sammanhang.

Vid ett sådant bestämmande af personligheten ha vi att ställa klart för oss den stora svårighet, som ofta måste möta för ett närmare bestämmande af den gifna variantens plats i serien. Vi måste ofta nöja oss med ett tillnärmelsevis, och för det praktiska behofvet kan väl detta också vara tillfyllest. Af dessa skäl är en gröfre ordningsprincip lämplig, en indelning i variantgrupper eller typer.

Stern definierar typen som följer: »Ein psychologischer Typus ist eine vorwaltende Disposition psychischer oder psychophysisch neutraler Art, die einer Gruppe von Menschen in vergleichbarer Weise zukommt, ohne dass diese Gruppe eindeutig und allseitig gegen andere Gruppen abgegrenzt wäre» (Loc. cit. sid. 168). Af vikt är, hvilket Stern också framhåller, typens flytande öfvergång i granntyperna. Däremot vill jag opponera mig mot, att i typens begrepp inlägges prävalens af viss disposition. En dylik bestämning af typbegreppet synes mig till en del ha sin grund i inflytande af ett populärt åskådningssätt, där det påfallande, mera påtagliga, bestämmer personlighetens hänförande till viss typ, hvilket får sitt markanta uttryck i hvad Stern kallar monotypik. Men tydligen har också S:s otillräckliga särhållande af de formala dispositionerna härvid haft inflytande. Hans exempel för klargörandet af prävalensen, åskådningstyperna, där det just är fråga om material bestämdhet, visar detta.

Då vi uppställa olika typer efter personligheternas olika förhållande i visst formalt hänseende eller med afseende på viss disposition, ha vi naturligen icke att taga hänsyn till annat än individens förhållande i detta hänseende, oafsedt om detta drag därvid är mer eller mindre prävalerande.

Typuppställningen står gifvetvis i närmaste samband med variationens art. Gäller det en dispositionell enhet, varierande endimensionalt, kan en antitypisk uppställning enligt Stern komma i fråga. Lämpligare blir för vissa syften en indelning

i undernormal, normal och öfvernormal. Vid uppdelning i flera typer ordna dessa sig naturligen i en linjär serie. Om åter det dispositionella är en komplex af två eller flera enheter, blir hvad STERN kallar en polytypisk uppställning nödvändig för att i någon mån ge en adäkvat bild af verkligheten. I så måtto är en polytypik icke att förkasta, hvilket möjligen är att påpeka gentemot STERNS något dunkla uttalande härom.

Metoden för ett bestämmande af personligheten i dess dispositionella egenart har jag redan förut allmänt angifvit. I den mån det är möjligt, ha vi att hänföra personligheten på de enkla typer, hvars grund är personlighetens förhållande med afseende på de olika dispositionella enheterna. Genom ett sådant bestämmande från olika synpunkter, med afseende på olika dispositioner hänföra vi personligheten till allt mera komplex typ, till en typ af allt högre ordning, och komma så till ett allt närmare bestämmande af personligheten i dess konkreta egenart.

I hvad mån vi kunna lösa denna uppgift, beror gifvetvis väsentligen af personlighetens struktur. Är det så, att vi inom dess helhet kunna särskilja ett fåtal åtminstone relativa dispositionella enheter med inbördes relativt fri variation, så förefinnas tydligen jämförelsevis stora utsikter att nå målet. I samma mån åter, som förhållandet är det motsatta, ökas naturligen svårigheterna väsentligen.

Af hvad jag sagt framgår, att en väsentligaste och för det vidare arbetet nödvändig förundersökning har att rikta sig mot fastställandet af de dispositionella enheterna. Den differentiella psykologien har knappast ännu i någon enda punkt lyckats göra detta, och detta torde visa hvilka svårigheter, som äro att öfvervinna.

Det synes mig emellertid, som om de patologiska variationernas område skulle ge oss ett i viss mån lämpligare material för behandlingen af dessa frågor, väsentligen sammanhängande därmed, att vi där möta variationer af högre storleksordning. Jag vill också i ett följande kapitel söka närmare klargöra den väg, hvarpå vi där ha att gå fram, och utsikterna att på denna väg nå målet.

Här har jag blott velat framlägga de allmänna principerna för en bestämning af personlighetens dispositionella konstitution i dess individuella egenart, de fordringar vi därvid ha att ställa och den allmänna metod, medelst hvilken vi ha att nå vårt syfte.

Individualpsykologi och psykiatri.

I det föregående har jag sökt ge en framställning af principerna för en individualpsykologi, de nödiga grundbegreppen och den allmänna arten af dess frågeställningar. Härvid hade jag det särskilda syftet att ange den grund, på hvilken en anormal individualpsykologi kunde byggas.

Den anormala individualpsykologien är att särställa gentemot psykopatologiska sträfvanden med annat objekt och syfte. Det gäller ej blott klargörande af de olika psykologiska deldisciplinernas förhållande till hvarandra, utan också att ådagalägga betydelsen af den individualpsykologiska forskningen gentemot andra psykologiska riktningar inom psykiatrien.

Svaret vill jag söka i ett betraktande af den lefvande psykiatrien i dess utveckling. Vi ha att vänta oss att där återfinna psykologiskt olika riktningar, och vi ha anledning antaga, att utvecklingen under de praktiska krafvens tryck gått i en riktning, som visar hän mot det för den praktiska psykiatrien betydelsefullaste. Särskildt ha vi att se till, i hvad mån de individualpsykologiska problemen blifvit beaktade, och i samma mån, som de inom den aktuella psykiatrien träda i förgrunden, ha vi också att antaga, att de för psykiatrien äro af större betydelse.

Hvad som i första hand och på ett tidigt stadium af psykiatriens utveckling särskildt beaktades i den psykiska bilden hos de sinnessjuka, var naturligen det mera påfallande, de i högre grad från det vanliga normala afvikande särdragen. Det var så hallucinationerna, tankevillorna, de i ovanlig grad stegrade eller ihållande affekttillstånden, den starkt stegrade eller nedsatta rörligheten, de i sig själfva egendomliga handlingarna etc., som drogo uppmärksamheten till sig. För en rent symtomatologisk åskådning var närvaron af de särskilda symtomen afgörande för frågan sinnessjukdom eller icke, och sinnessjukdomarna indelades efter arten af de symtom, som voro förhär-

skande. Det särskilda symtomet betydde för en sådan uppfattning intet annat än en rubbning på, om man så får säga, detta särskilda ställe i psyke, och läran om en monomani, ett partiellt vansinne, står i full öfverensstämmelse med den allmänna åskådningen. Särskildt att beakta är framhållandet af det särskilda symtomatiska psykiska och som dess negativ undanskjutandet af helheten personligheten.

De betydande framsteg den moderna psykiatrien gjort äro dock väsentligen resultatet af en utveckling i annan linje. Sin början tar denna riktning inom hvad man ännu kan kalla en symtomatologisk åskådnings område, och de mera symtomatologiska riktningarna i våra dagar ha alla rört sig framåt på denna linje. En naturlig sträfvan med grund i objektets art ledde nämligen till frågan om de skilda symtomatiska särdragens samband med hvarandra. Man fann, att de mera elementära symtomen uppträdde i bestämda kombinationer, och en vidgad erfarenhet gaf vid handen, att dessa komplexer i vida högre grad än de särskilda enklare symtomen voro upplysande för sjukdomens art. Allt mera har öfverhufvud, och detta också inom en mera symtomatologisk skola, insikten framträdt om symtomkomplexets, syndromets större betydelse och större värde för karaktäriserandet af sjukdomens art gentemot det särskilda symtomet.

Först dock den kliniska skolan inom psykiatrien under Kræpelins ledning tar steget fullt ut i denna riktning, då den målmedvetet för fram satsen, att det väsentliga, det hvarpå vi ha att grunda vår uppfattning om sinnessjukdomens och de särskilda sinnessjukdomarnes natur, är betraktande af sjukdomsbilden i dess helhet, ej blott i det närvarande, utan i dess hela utveckling, dess uppkomst, dess förlopp och dess utgång. Gjorda erfarenheter ha också nödgat denna skola till en alltmera bestämd front mot en symtomatologisk åskådning, ett allt starkare betonande af, att inga särskilda symtom, blott bilden i dess helhet är afgörande för sjukdomens bestämning. Jag vill endast erinra om, huru ett sådant afsteg från vägen som ett allt för starkt framhäfvande af de katatona symtomens betydelse, måst leda till en revidering från den kliniska skolans sida af dementia præcox gruppens omfattning; huru vidare, såsom jag vill

uppfatta saken, ett fasthållande vid vissa symtombilder länge stått i vägen för ett sammanförande inom de manisk-depressiva psykosernas grupp af till sitt väsen samhörande sjukdomsformer. För den kliniska skolan blir så sinnessjukdom en anormalitet hos den psykiska individen i dess helhet, och den står så till vida redan på individualpsykologisk grund.

Betydelsen af anläggandet af en individualpsykologisk synpunkt har också ej sällan blifvit uttryckligen framhållen. Själf häfdar också KRÆPELIN, att sinnessjukdom är sjukdom hos personligheten. Och han har vidare i en bestämning af personligheten till dess allmänna dynamiska karaktär sökt ge en fastare grund för ett individualpsykologiskt åskådningssätt (Psychol. Arbeiten, Bd I).

Väl kunna vi säga, att psykiatrien i den mening alltid varit individualpsykologi, som den i enlighet med sitt praktiska syfte alltid sökt bestämma det gifna psykiska och därmed indirekt äfven den psykiska individen i dess konkreta gestaltning. Men å andra sidan står en ursprunglig symtomatologisk åskådning så till vida på allmänpsykologisk grund, som den beaktar blott det särskilda psykiska, ej helheten såsom sådan. Den kontinuerliga utvecklingslinjen fram mot en klinisk åskådning får sin karaktär af den alltmera frambrytande insikten om vikten af att i forskningen rikta sig mot helheten, personligheten.

Först med den kliniska skolan närmar sig psykiatrien så att bli individualpsykologi i en egentlig mening, en de individuella personligheternas psykologi. Och den stora praktiska betydelsen af de resultat, som nåtts med en efter den kliniska skolans principer ledd forskning, visar, att dessa principer och därmed den individualpsykologiska frågeställningen just med hänsyn till det för psykiatrien såsom praktisk disciplin viktiga har den största betydelse.

Men om sålunda den kliniska psykiatrien är individualpsykologi eller åtminstone sträfvar i sådan riktning, är därmed icke gifvet, att den moderna psykiatriska forskningen medvetet, med klar blick för målet inställt sig i denna riktning. Ty låt vara, att den individualpsykologiska synpunkten ofta framhållits, att påtagligen individualpsykologiska problem ställts och bearbetats, så har dock en individualpsykologisk åskådning för ingen

del trängt igenom i det psykiatriskt-kliniska forskningsarbetet. Såsom i viss mån symtomatiskt vill jag framhålla, huru Wilhelm Specht, privatdocent vid den kliniska skolans stamhärd, som redaktör för den nystartade »Zeitschrift für Pathopsychologie» i en inledande exposé öfver tidskriftens arbetsområde och uppgifter, dit bl. a. hör »die Lehre von den psychischen Krankheiten neu zu fundieren auf einer Pathopsychologie», ej synes egna en tanke åt individualpsykologien och dess betydelse för psykiatrien.

Orsaken till detta frågans allmänna läge är gifvetvis att väsentligen söka däri, att de individualpsykologiska problemen inom det normalpsykologiska området först i senaste tid målmedvetet tagits upp till behandling. Äfven om man kan säga, att den patologiska psykologien med afseende på sin ställning till de individualpsykologiska problemen under de praktiska kraftvens tryck skyndat före sin äldre systervetenskap, normalpsykologien, har detta dock haft med sig en väsentligaste nackdel, frånvaron af teoretiskt förarbete. Har för psykiatrien den allmänna psykologien med dess metoder ej längre räckt till, har man måst tillgripa de allmänna erfarenheterna från den egna och andra individer för att med den vanliga ovetenskapliga människoskildringens metod och i dess form söka vinna en helhetsbild af den psykiska individen i dess konkreta egenart. Och vi torde vara fullt berättigade till omdömet, att psykiatrien i sin gentemot normalpsykologien isolerade sträfvan i endast ringa mån lyckats ersätta detta råa tillvägagångssätt med vetenskaplig metod.

Det blir då en den psykiatriska forskningens aktuella och angelägnaste uppgifter att ej blott klargöra betydelsen af en individualpsykologisk åskådning för psykiatrien, utan också att i anslutning till de motsvarande sträfvandena inom det normalpsykologiska området utföra det för ett målmedvetet, framgångsrikt forskningsarbete nödiga utredande teoretiska förarbete, som fixerar begreppen och ställer problemen.

De olikheter, som inom psykiatriens område möta oss gentemot den normala individualpsykologien, ha sin grund i objektets särart. Psykiatrien har till objekt de anormala per-

sonligheterna. Vi ha då att klargöra arten af denna åtskillnad mellan normala och anormala personligheter.

Begreppen normal och anormal äro gifvetvis blott relativa i sitt förhållande till hvarandra. Med det ena är också det andra bestämdt. Ingen skarp gräns finnes, det enas område flyter jämt öfver i det andras.

Den närmare betydelsen af dessa uttryck är väsentligen beroende af, hvad det är, som så bestämmes, här sålunda, hvad vi mena med en personlighet. Uppfattade vi personligheten såsom ett blott aggregat af på ena eller andra sättet beskaffade fenomen, kunde anormal personlighet icke betyda annat än, att dessa fenomen eller relationerna mellan fenomenen äro anormala, och närmast till hands ligger då en betydelse af icke vanlig. Bestämningen anormal refererar sig därvid strängt taget icke till personligheten såsom helhet, utan till ett moment däraf. Se vi åter, såsom vi i det föregående gjort, i personligheten helheten af allt det reala psykiska hos individen, kunna vi i begreppen normalitet eller anormalitet lägga en annan och djupare mening, den teleologiska. Normalitet betyder från sådan synpunkt ändamålsenlighet, anormalitet ändamålsvidrighet. Eller vi kunna tala om sufficiens eller insufficiens gentemot de kraf, som objektet ställer, högre eller lägre grad af anpassningsförmåga.

Det för oss viktiga och afgörande är, att vi vid vår bestämning af anormalitetsbegreppet verkligen bestämma den anormala personligheten så, som den för den praktiska psykiatrien är objektet. Hvad den praktiska psykiatrien frågar efter är just, huruvida, i hvilken grad och i hvilka afseenden de psykiska individerna, personligheterna äro ändamålsvidriga, insufficienta gentemot det objektivas fordringar. Om vi säga, att den praktiska psykiatrien har till objekt de anormala personligheterna, ha vi då att taga begreppet anormal i teleologisk betydelse.

Bestämningen anormal i teleologisk mening kan gifvetvis tilläggas också realpsykiska partialmoment, verksamheter och dispositioner. Såsom Stern framhåller, innebär anormalitet hos partialmoment ej nödvändigtvis det helas anormalitet. Vi måste erkänna möjligheten af en substitution och kompensation delmomenten emellan. Också det omvända, huruvida anormalitet hos helheten med nödvändighet förutsätter en anormalitet hos

partialmoment, torde kunna diskuteras. I hvarje fall ha vi att fastslå det relativa oberoendet mellan personlighetens och delmomentens anormalitet. Det är då af vikt att framhålla, att hvad det för den praktiska psykiatrien gäller, är icke delmomentenas förhållande i och för sig, utan deras betydelse såsom den konkreta personligheten konstituerande moment; det gäller, huruvida personligheten såsom helhet är anormal eller icke.

Då vi från den normala psykologiens område gå öfver till studiet af de anormala personligheterna, uppställer sig frågan, i hvad mån de för det normala psykiska gällande principerna också äro för det anormala giltiga. Gränsen mellan det normala och det anormala, mellan normal och anormal personlighet är, som framhållits, flytande. Om vi då i kontinuitet förflytta oss från det normala öfver mot det alltmera anormala, ha vi ej rätt att antaga, att någon gräns därvid skulle öfverskridas, bortom hvilken andra lagar, andra principer skulle vara rådande. Det psykiskas beskaffenhet af anormalt säger i sig själf ej något i denna riktning. Men våra erfarenheter visa, att inom det anormalas område i viss utsträckning orsaksmoment göra sig gällande, som med afseende på sin verkan ha en för det normala främmande natur. Frågan blir då, om dessa moment sätta en sådan förändring af det psykiska, af personligheten, att de principer, som vi uppställa för det normala psykiska, brytas. Möjligheten häraf kunna vi icke a priori förneka.

Närvaron af för det normala främmande kausalmoment har naturligen i och för sig blott betydelsen af en komplikation, moment af ny art att ta i betraktande vid förklaringen. Men det innebär gifvetvis icke ett upphäfvande af berättigandet och skyldigheten att söka en förklaring.

Vid studiet af de anormala personligheterna ha vi att utgå från de för det normala psykiska och för de normala personligheterna gällande principerna. Den empiriska undersökningen af de anormala personligheterna har att ådagalägga, i hvad mån vi därvid ha att antaga andra förklaringsgrunder, andra betingelser än de för det normala psykiska gällande och i hvad mån där gällande principer brytas.

Symtom, anormal verksamhet och disposition.

Psykiatrien såsom individualpsykologi har såsom objekt de anormala personligheterna, sade jag. Ett tillägg är att göra. Individualpsykologien i sitt rent teoretiska syfte bestämmer de särskilda personligheterna från alla med objektets natur gifna synpunkter. Psykiatrien har i enlighet med de fordringar, som ställas på den såsom praktisk disciplin, sitt intresse i väsentlig grad riktadt mot personligheten såsom anormal, mot dess anormalitet.

För psykiatrien gäller det så i första hand anormalitetens tecken, symtomen, det fenomenala, som hänvisar på en personlighetens anormalitet. Men i den mån psykiatrien är individualpsykologi, går den ut öfver det blott fenomenala. Den riktar sig mot de i det symtomatiska fenomenala bestämda realpsykiska delmomentena, verksamheter och dispositioner, hvilka jag i den särskilda betydelse, som detta kan ha, vill kalla anormala. Dessa anormala moment äro gifvetvis icke att betrakta i och för sig utan i sitt samband med hvarandra och med öfriga, normala delmoment af personligheten. Psykiatriens objekt blir så slutligen den anormala personligheten såsom helhet.

Såsom *symtom* betecknar jag de fenomenala bestämningar, i hvilka personlighetens anormalitet kommer till uttryck, eller hvilka hänvisa på en personlighetens anormalitet. Symtombegreppet är då bestämdt ut från personlighetens anormalitet, och skälet är, att detta just är det från praktisk synpunkt viktiga. Det vore öfverhufvud ingen mening att beteckna något såsom symtom, om detta icke hänvisade på en personlighetens anormalitet. Denna bestämning står därför tvifvelsutan i full öfverensstämmelse med det allmänna bruket.

I likhet med Stern betecknar jag såsom symtom blott det fenomenala, icke det däri bestämda reala psykiska. Psykiatrien har väl ofta såsom realpsykiskt betraktat och behandlat, hvad den kallat symtom. En begränsning af symtombegreppet till blott det fenomenala synes mig emellertid bäst stämma med den betydelse, uttrycket efterhand fått. Det torde också vara af viss vikt att redan med termen särställa fenomenen såsom symtom från det anormala realpsykiska.

Genomförandet af den individualpsykologiska synpunkten fordrar en i viss mån annan syn på symtomen än den inom psykiatrien vanliga. Våra psykiatriska läro- och handböcker i sina åt symtomläran egnade kapitel bestämma symtomen efter deras fenomenologiska karaktär och inordna dem i de från den allmänna psykologien bekanta fenomenala kategorierna. I hufvudindelningen, föreställnings-, känslo- och viljerubbningar eller därmed jämförligt, återfinna vi den allmänna psykologiens vanliga hufvudindelning af sitt material. Och inom dessa grupper äro symtomen åter ordnade i mindre efter väsentligen de samma fenomenologiska principerna. Naturligen finnes intet att i och för sig invända mot en sådan bestämning och indelning af symtomen såsom fenomen. Men, emedan vi därvid ej på symtomen anlägga den synpunkt, som för psykiatrien såsom praktisk disciplin är den viktigaste, är detta ej för den praktiska psykiatrien tillfyllest.

Den allmänna psykiatrien, som skulle utgöra den grund, hvarpå den speciella psykiatrien, läran om de särskilda sjukdomsformerna skulle bygga, är väsentligen blott en sådan till sin natur i hufvudsak fenomenologisk symtomlära. Men då den speciella psykiatrien, som enligt sakens natur stått i större närhet till de praktiska krafven och under dessas tryck anpassat sig, till sitt väsen och till arten af sin sträfvan blifvit individualpsykologi, betyder detta en skillnad i grundåskådningen, som står oförmedlad och gör den allmänna psykiatrien oförmögen att att fylla sin uppgift såsom grundläggande.

Den bristande insikten härom har utan tvifvel i flera afseenden haft en ogynnsam verkan. Man har utgått från den falska förutsättningen, att också de kliniska problemen ha såsom vägen för sin lösning den allmänna psykologiens metod, och då denna visat sig insufficient, har detta fött en mot psykologien riktad misstämning. Eller man har såsom psykologiens uppgift betecknat blott detta, som innefattas inom den fenomenologiska symtomlärans område, och icke tänkt sig, att hvad man vanligen betecknar såsom klinisk forskning också till sin natur kunde väsentligen vara psykologi, om också icke allmän, utan individualpsykologi.

Å andra sidan har den kliniska psykiatrien, i den form den fått under anpassning efter till sin natur individualpsykologiska uppgifter, gifvetvis icke varit utan inflytande på symtomlärans gestaltning. Man finner, att hvad som betecknas såsom symtom eller symtomkomplex, ej sällan är af den art, att det ej längre rymmes inom en fenomenal kategori, utan i grunden intet annat är än en komplex af till samma reala hörande bestämningar. Men detta är snarare att betrakta såsom framtvingadt under de praktiska krafvens tryck, än såsom resultatet af ett klarseende, målmedvetet sträfvande i sådan riktning.

Hvad som kräfves, är sålunda ett angifvande af de allmänna principerna för ett individualpsykologiskt betraktande af det anormala psykiska, att så den allmänna grund lägges, på hvilken den speciella psykiatrien såsom till sin natur vänsentligen individualpsykologi kan bygga, och af hvars principer den är tillämpning. Detta är egentligen blott ett upprepande i mera konkret form af det jag förut angifvit såsom psykiatriens aktuella och angelägnaste uppgift: utförandet af det teoretiska förarbetet för det till sin natur individualpsykologiska forskningsarbetet.

Anläggandet af den individualpsykologiska synpunkten innebär i första hand, att fenomenen och de symtomatiska fenomenen ej betraktas i och för sig, utan såsom bestämningar till det reala psykiska. Vårt objekt är icke fenomenen i och för sig, utan det i dem bestämda reala psykiska.

Denna den praktiska psykiatriens ställning till det fenomenala kommer också till uttryck, om vi fråga oss, hvilka fenomen vi ha att betrakta såsom symtomatiska. Jag har redan framhållit, huru vi endast kunna beteckna de fenomen såsom symtom, hvilka hänvisa på en personlighetens anormalitet. Först genom fastställandet af, att ett fenomen af viss art förekommer hos anormala personligheter, kunna vi gifvetvis tillmäta det någon symtomatisk betydelse och dess förekomst kan bli af vikt för slutandet till en anormalitet hos personligheten. Men för att ett fenomen skall kunna säga oss något i detta afseende, fordras tydligen också, att det har en i ena eller andra hänseendet från det under normala förhållanden förekommande afvikande karaktär. Frågan är då, hvari detta afvikande består, om det ligger

i arten af det särskilda fenomenala i och för sig eller i beskaffenheten af det fenomenala sammanhanget, i relationen mellan de fenomenala elementerna. Säkert är, att det än så vanliga fenomenala kan få symtomatisk betydelse såsom del af ett för normala förhållanden främmande sammanhang, medan det i sig än så ovanliga i sitt vanliga eller naturliga sammanhang icke får sådan betydelse. Väl kunna vi icke utesluta, äfven om direkt stöd för en sådan uppfattning saknas, att hos anormala personligheter förekommande fenomenala bestämningar kunna vara för normala förhållanden i och för sig främmande och så för en personlighetens anormalitet eventuellt symtomatiska. Men också dessa fall kunna gifvetvis ses ur densamma synpunkten af för det normala främmande sammanhang. Och då i öfrigt det särskilda elementära fenomenets mera vanliga eller mera ovanliga karaktär icke synes vara af betydelse för dess symtomatiska värde, ha vi ingen anledning att såsom en symtomgrupp för sig särställa det i högre grad eller absolut främmande elementära. I enhetlig synpunkt kunna vi då ange den symtomatiska karaktären hos det fenomenala såsom grundad i för normala förhållanden främmande fenomenalt sammanhang eller relation mellan elementära fenomen. Denna bestämning af den symtomatiska karaktären hos det fenomenala har så till vida intresse, som den visar hän mot grunden till fenomenens sammanhang, det dem funderande och i dem bestämda reala psykiska. Det visar i sin mån, att de problem det här är fråga om icke gälla det fenomenala i och för sig, utan det reala psykiska.

Det fenomenala och det symtomatiska fenomenala betrakta vi då såsom bestämningar till det reala psykiska. Vårt objekt är det reala psykiska, verksamhet och disposition, såsom det kommer till uttryck i de gifna fenomenala bestämningarna.

Såsom *anormal verksamhet* betecknar jag all verksamhet, som är i ena eller andra hänseendet på ett för normala förhållanden främmande sätt bestämd. Detta betyder, att den därmed är angifven såsom del af en anormal personlighet, i den mån som den symtomatiska bestämningen därpå hänvisar.

I öfverensstämmelse med hvad jag förut sagt om den symtomatiska karaktären hos det fenomenala, kommer verksam-

hetens anormalitet till uttryck däri, att dess fenomenala bestämningar förekomma i en för det normala främmande relation. Det kan därvid gälla en anormal relation mellan de från olika synpunkter samtidigt gifna bestämningarna till samma verksamhetsmoment, såsom föremålsmedvetande, känsla och sträfvan, eller mellan bestämningar till olika successiva moment af verksamhet, eller mellan mera skilda moment i verksamhetssammanhanget, i motivationssammanhanget.

I det fenomenala och i den fenomenala kontinuiteten är angifvet icke blott verksamhetens kvalitativa art, utan också arten af dess dynamiska karaktär och de särskilda verksamheternas sammanhang, motivationen. I alla dessa olika hänseenden kan också den symtomatiska bestämningen beteckna en afvikning från det normala. Gifvetvis stå dessa moment i närmaste inre samband med hvarandra. Är verksamhetens kvalitativa art en annan, så betyder detta tydligen också, att dess dynamiska karaktär är förändrad, och likaså, att dess betingelser och dess motivation är en annan. Det gäller således icke några olika slag af anormalitet. Af detta samband följer emellertid icke, att en förändring gentemot det normala nödvändigtvis i samma mån kommer till uttryck, är lika påfallande i ena afseendet som i det andra.

Att påpeka är, att det inom psykiatriens arbetsfält gäller bestämmandet af verksamhetens art hos andra individer med ett i högre eller lägre grad, särskildt i de hänseenden, som närmast intressera oss, afvikande själslif. Ofta äro vi också vid vår tolkning fullkomligt i saknad af mera direkta, på den sjukes egen inre iakttagelse grundade upplysningar om arten af upplefvelserna, och äfven då sådana stå till buds, kräfves gifvetvis den största kritik vid deras utnyttjande. Detta betyder, att våra resurser med afseende på bestämningen af den närmare kvalitativa, fenomenologiska arten af verksamheten äro relativt små. Symtomläran är också i detta hänseende synnerligen fattig.

Vida mera påtagliga äro däremot ofta uttrycken för en från det normala afvikande dynamisk karaktär. Vare sig det gäller en verksamhetens större makt gentemot annan, eller ett dess alltjämt förnyade uppträdande, eller en förändring i mot-

satt riktning i ena eller andra afseendet, kan detta anormala dynamiska förhållande ofta vara i hög grad påfallande, utan att någon mera påtaglig förändring af den kvalitativa arten hos verksamheten kommer till uttryck. Vi finna också, huru symtom af denna art sedan gammalt spelat en betydande rol inom psykiatrien. Vid tvångssymtom af olika art, impulsiviteter, perseverationer, sinnes- ock tankevillornas ofta betydande makt öfver den sjuke, bristen på intresse, stupiditet, apati, finna vi påfallande symtomatiska drag hänvisande på en förändring af verksamhetens dynamiska karaktär.

Också beträffande verksamhetens sammanhang med bestämda andra, motivationen i vidaste mening, finna vi ofta mycket påtagliga rubbningar. Det kan gälla de mera elementära verksamhetsmomentenas sammanhang med hvarandra, deras sammanträdande i för normal verksamhet främmande komplexer, som också sammanhanget mellan mera komplexa verksamheter, där vi i öfverensstämmelse med det vanliga språkbruket kunna tala om omdömes- eller slutledningsrubbningar. Äfven inom denna grupp finna vi symtom, som sedan gammalt haft stor betydelse inom psykiatrien, vid sinnes- och tankevillorna. Och det står i öfverensstämmelse med hvad jag förut sagt om våra kunskapsmöjligheter, att vi vid dessa ej döma efter beskaffenheten af ett direkt iakttaget motivationssammanhang, utan efter den bristande öfverensstämmelsen med den objektiva verkligheten.

Ett individualpsykologiskt åskådningssätt innebär fordran på ett betraktande af verksamheten från alla de gifna synpunkterna. Den anormala verksamhet, som är gifven med »symtomet» sinnesvilla exempelvis, ha vi att bestämma såväl såsom föremålsmedvetande, som såsom känsla och sträfvan, vi ha att ej stanna vid dess fenomenologiska bestämning, utan se den såsom en dynamisk faktor i personligheten och bestämma den i dess förhållande till annan verksamhet, i dess motivationssammanhang.

Först en sådan allsidig bestämning af den särskilda verksamheten i den mån den kan vara möjlig, blir också för vårt praktiska behof tillfyllest. En ofullständig bestämning ger oss »symtom» sådana, som förekomma hos anormala personligheter

med vidt olika individualpsykologisk grund och ätiologi. Först en möjligast fullständig bestämning af den anormala verksamheten anger den i dess för den gifna personligheten mera egenartade karaktär och ger så en närmare bestämning af personligheten och af arten af dess anormalitet.

Problem af största betydelse för den praktiska psykiatrien möta oss med bestämningen af den dispositionella konstitutionen hos den normala personligheten. I främsta rummet gäller det därvid det dispositionella, som kommer till uttryck i verksamhetens symtomatiska bestämningar, och som är deras grund, de *anormala dispositionerna.*

En till sin natur och till arten af sina sträfvanden i grunden individualpsykologisk psykiatri har gifvetvis ej stått främmande för dessa frågor. Jag vill här särskildt nämna KRAEPELINS försök till en mera allmän bestämning af personlighetens dispositionella grund (Psych. Arbeiten Bd 1). Om KRAEPELINS arbete därvid varit relativt ofruktbart, så beror detta enligt min mening icke därpå, att han varit på oriktig väg, utan väl väsentligen på, att den grund, hvarpå han byggt, varit bristfällig, och att han i samband därmed vid sitt bestämmande af personligheten endast tagit hänsyn till en begränsad sida af dess verksamhet. Ur detta arbete har likväl resulterat flera »symtom», som funnit användning i den praktiska psykiatrien. Äfven i öfrigt finna vi ofta till sitt väsen dispositionella moment angifna såsom grund till ett anormalt förhållande. Men i det hela har det härvid icke gällt ett metodiskt arbete, medvetet om sitt syfte, och man kan med full rätt säga, att insikt saknats om den verkliga betydelsen af ett sådant angifvande af den dispositionella grunden till anormaliteten.

Jag har förut angifvit den allmänna vägen för ett bestämmande af de personligheten konstituerande formala dispositionnella momenten. Det gäller ett abstraherande lösgörande af de särskilda dispositionerna ur deras naturliga sammanhang i verksamheten, och ett bestämmande af de dispositioner, som äro de allmänna förklaringsgrunderna till verksamhetens formala beskaffenhet, till det sätt, hvarpå verksamheten reagerar mot det gifna objektiva.

Bestämningen af de dispositionella momenten hos de anormala personligheterna kompliceras vid vissa anormaliteter däraf,

att, såsom vi ha all anledning att antaga, en väsentlig förändring af den dispositionella konstitutionen där kommer till stånd under inverkan af vissa patologiskt verkande agentia. Härtill återkommer jag i annat sammanhang.

Af vikt är att fasthålla, att dispositionerna äro att bestämma i deras allmängiltighet, såsom för all individens verksamhet betingande, så att vi vid vårt abstraherande bestämmande verkligen eliminera allt det, som har annan grund. Äfven frånsedt de förändringar, som ha sin grund i förändring af den dispositionella karaktären, möta vi inom det patologiska området vida större växlingar i den psykiska bilden och i uttrycken för de särskilda dispositionerna än under normala förhållanden. Och detta betyder i viss mån ökade svårigheter.

Bestämningen af den särskilda dispositionen är gifvetvis slutförd, först då vi fullständigt angifvit dess uttryck, så att vi på den verkligen återfört allt det, som är däri grundat, men heller icke mera.

Med bestämmandet af det anormala dispositionella ha vi angifvit grunden till det anormala förhållande, som kommer till uttryck i de olikartade symtomatiska bestämningarna till den anormala verksamheten, gifvit en förklaring, i den mån denna ligger i personlighetens dispositionella konstitution. Däraf den utomordentligt stora betydelsen häraf för den praktiska psykiatrien.

Jag har i det föregående väsentligen talat om de symtomatiska fenomenala bestämningarna, de anormala verksamheterna och dispositionerna. Men ett bestämmande af personligheten blott med hänsyn till det symtomatiska eller blott i dess anormala partialmoment innebär gifvetvis icke en från individualpsykologisk synpunkt tillfredsställande behandling. Individualpsykologien fordrar ett möjligast uttömmande bestämmande af personligheten i alla dess särmoment i dessas relation till hvarandra utan hänsyn till, om de äro anormala eller icke. Och denna fordran har sin grund i själfva objektets natur. Det är ej möjligt att bestämma partialmomenten i och för sig utan hänsyntagande till öfriga moment. Endast abstraherande kunna vi utgripa det särskilda psykiska ur dess sammanhang i personligheten. Äfven om det så för den praktiska psykiatrien är en

första och angelägnaste uppgift att bestämma det symtomatiska fenomenala, de anormala verksamheterna och dispositionerna, så är dock att häfda, att denna sin uppgift kan psykiatrien fullt lösa först genom att i öfverensstämmelse med ett individualpsykologiskt åskådningssätt betrakta det särskilda psykiska såsom ett blott partialmoment i helheten personligheten och behandla det ut från denna synpunkt.

Häri ligger en grundregel för den psykiatriska forskningen, så mycket viktigare att framhålla, som man ofta brutit mot den. En till sin natur mera rent symtomatologisk psykiatri har helt naturligt utgått från antagandet, att likartade uttryck, likartade »symtom» äro sinsemellan likvärdiga, säga oss detsamma om beskaffenheten af de så bestämda personligheterna. Man har så ofta för hallucinationerna, för tankevillorna etc. velat tänka sig en enhetlig genes utan afseende på den grund, på hvilken de uppträda. Från individualpsykologisk synpunkt ställer sig frågan annorlunda. De symtom ha vi att betrakta såsom likvärdiga, som hänvisa på samma dispositionella grund, som sålunda i samma hänseende karaktärisera personligheterna med afseende på arten af deras anormalitet. Den gruppering af symtomen, som från sådan synpunkt ger sig, blir icke den efter deras fenomenologiska likart, utan efter beskaffenheten af det dispositionella, som är dess grund. I öfverensstämmelse härmed äro de anormala verksamheter att betrakta såsom likvärdiga, hvilkas anormalitet har likartad dispositionell grund.

Från det särskilda fenomenet, den särskilda verksamheten föras vi så vid ett värdesättande ur praktisk psykiatrisk synpunkt till de för personligheten gifna allmänna betingelserna och i enlighet med vårt praktiska intresse företrädesvis till det dispositionella, som utgör anormalitetens grund. Men då det särskilda dispositionella endast är oss gifvet i dess naturliga sammanhang i personligheten, fordrar dess bestämmande ur det gifna dess betraktande såsom ett blott partialmoment i helheten, i dess relation till bestämda andra moment.

Den anormala personligheten.

Den praktiska psykiatrien kan så endast genom att i öfverensstämmelse med individualpsykologiens allmänna principer söka bestämma personligheten i dess helhet, såsom den är gifven i de olika partialmomentena, anormala och normala, fylla de kraf, som ställas: Dess uppgift blir till slut fattandet af personligheten såsom helhet. Men därvid vänder sig psykiatrien alltjämt, i enlighet med sina praktiska intressen, företrädesvis mot det anormala i personligheten, mot personligheten såsom anormal. Detta i motsats till hvad man kunde kalla en de anormala personligheternas individualpsykologi.

Jag vill i korthet söka ge en framställning af de allmänna problem, som ställa sig vid detta psykiatriens betraktande af personligheten såsom helhet.

Till en första del är uppgiften väsentligen beskrifvande, materialsamlande. Det gäller angifvandet af de personligheten konstituerande verksamhetsmomenten i deras inbördes sammanhang. Som framhållits, är detta icke liktydigt med en blott fenemenologisk bestämning. De gifna fenomenen äro att hänföra på det reala psykiska, äro att betrakta såsom bestämningar till detta enligt de principer, som äro gifna med bestämmandet af verksamhetens begrepp.

De särskilda verksamheterna äro att se i sitt naturliga sammanhang i personligheten. De äro att betrakta såsom dynamiska partialmoment af helheten. Därmed komma vi in på en förklarande psykologis område. Frågan gäller sammanhanget mellan de olika verksamhetsmomenten och dessas utveckling i personligheten enligt de härför gällande lagarne. Det väsentliga vid denna förklaring blir från den praktiska psykiatriens synpunkt härledandet af det anormala i personligheten, af den anormala verksamheten i dess naturliga sammanhang, ur det föregående och ur personlighetens allmänna betingelser, anlaget och påverkningarna under det indidviduella lifvet.

En förklaring af denna art har den »psyko-analytiska» skolan sökt ge, hvarvid dock är att anmärka, att den väsentligen betraktat verksamheten i dess objektiva art, såsom föremålsmed-

vetande och att i samband därmed miljön såsom betingande moment skjutits i förgrunden.

Vid en förklaring af den normala verksamheten utgå vi från det för den normala individualpsykologien bekanta. De allmänna principerna för det dynamiska sambandet mellan olika verksamheter blir utgångspunkt för klargörandet af arten af detta samband mellan de olika verksamhetsmomenten hos de anormala personligheterna. Därvid måste vi ställa oss inför äfven den möjligheten, att dessa principer i viss mån kunna vara brutna.

Andra frågor ansluta sig till verksamhetens utveckling. Grunden för deras besvarande bli principerna för verksamhetens och personlighetens utveckling under normala förhållanden och de olika åldrar tillhörande typiska utvecklingsfaserna. Det gäller, dels i hvad mån förefintliga olikheter i symtomens och verksamhetens art hos anormala personligheter äro att hänföra på olika utvecklingsgrad och så förklara, dels i hvad mån utvecklingen gentemot det normala är hämmad eller i annat hänseende förändrad.

Denna väg till en förklaring af personligheten leder emellertid icke till de för psykiatrien viktigaste frågeställningarna, huru betydelsefulla de än i sig själfva kunna vara.

Vid en sådan förklaring af den anormala verksamheten och den anormala personligheten göra vi ännu ingen åtskillnad mellan de olika betingande momenten, anlagets dispositioner och miljöns olika påverkningar. Vårt vidare frågande riktar sig mot betydelsen af dessa särmoment. Därvid ha vi icke blott att ställa frågan i dess allmänna form, deras betydelse såsom betingande för personlighetens konkreta beskaffenhet. Utan såsom för psykiatrien egenartadt möter oss också problemet, i hvad mån dessa olika moment äro betingelse för uppkomsten af en anormalitet, hvad vi kunna kalla frågan om deras ätiologiska betydelse.

Såsom jag redan förut framhållit, ha vi att på de formala dispositionerna, hvilka under normala förhållanden äro att antaga såsom väsentligen determinerade i anlaget, såsom betingelse hänföra verksamhetens formala beskaffenhet, det sätt, hvarpå subjektet i verksamheten reagerar mot det gifna objektiva. Miljöpåverkningarna ha gentemot dem betydelse af de nödvändiga incitament, under hvilkas inverkan expliceringen, utvecklingen af

de gifna dispositionerna äger rum, och de innehålla det objektiva, mot hvilket subjektet i sin verksamhet reagerar. Med afseende härpå kunna vi särskilja en allmän miljöverkan såsom betingande utvecklingen af den formala dispositionella konstitutionen och en speciell miljöverkan såsom betingande arten af det gifna objektiva och det däri grundade dispositionella.

Den betydelse, som från praktisk psykiatrisk synpunkt tillkommer de olika betingande momenten, är till väsentlig del gifven med deras större eller mindre betydelse för uppkomsten af en anormalitet. Anormalitet i teleologisk mening får gifvetvis sitt uttryck i det sätt, hvarpå subjektet reagerar mot det gifna objektiva, i verksamhetens formala bestämningar sålunda. Det ligger då också i sakens natur, att den egentliga orsaken till en personlighetens anormalitet af denna art är att se i beskaffenheten af den formalt dispositionella konstitutionen. Däri är grundadt den ändamålsvidrighet, den bristande anpassningsförmåga eller insufficiens, öfverhufvud eller gentemot vissa af de i det objektiva gifna fordringarna, som konstituerar personligheten såsom anormal. Denna uppfattning står i öfverensstämmelse med en inom psykiatrien gängse åskådning, då visst anlag, viss disposition betraktas såsom sjukdomens egentliga orsak, medan miljöpåverkningarna, såsom »psykiska» orsaker, betecknas såsom blott framkallande eller utlösande moment. Och det samma gäller, då orsaken ses i ett patologiskt verkande agens, emedan vi måste tänka oss detta såsom just betingande en anormal dispositionell konstitution. De för den praktiska psykiatrien betydelsefullaste frågorna röra så bestämmandet af den formala dispositionella konstitutionen och särskildt af det dispositionella, som är grund för personlighetens anormalitet.

I den mån, som för psykiatrien icke blott detta, att en anormalitet existerar, utan också den särskilda beskaffenheten af dess yttringar och af individens anormala verksamhet har praktisk betydelse, får gifvetvis det särskilda betingande momentet praktiskt värde äfven såsom orsak till uppträdandet af visst särdrag med betydelse för individens anpassning.

Den för psykiatrien väsentliga frågan blir dock bestämmandet af det anormala dispositionella. Jag har förut betecknat det dispositionella, som är förklaringsgrund till symtomen, till de feno-

menala bestämningar, som hänvisa på en personlighetens anormalitet, såsom anormal disposition. Det antagande vi ha att göra, är, att det dispositionella. som är förklaringsgrunden till uttrycken för en anormalitet, också är grund för denna anormalitet. Äfven om vi måste säga oss, att detta med all sannolikhet är förhållandet, torde väl en bindande bevisning härför knappast kunna förebringas. Men då å andra sidan ett bestämmande af det dispositionella gifvetvis måste utgå från det gifna fenomenala, ställas vi inför nödvändigheten att vid bestämmandet af de anormala dispositionerna in koncreto utgå från symtomen. Med godtagande af det satta postulatet ha vi då att antaga, att de dispositioner, som äro de allmänna förklaringsgrunderna till personlighetens symtomatiska bestämningar, också äro i den mening anormala, att de äro grund till personlighetens anormalitet, de betingelser, utan hvilka denna anormalitet icke skulle komma till stånd.

De formala dispositionerna betrakta vi såsom under normala förhållanden väsentligen determinerade i anlaget. Under patologiska förhållanden måste denna sats tvifvelsutan vidkännas en betydande inskränkning. Vi måste nämligen antaga, att vissa anormaliteter uppkommit under inverkan af vissa i miljön gifna agentia. Och då anormalitet i teleologisk mening enligt sakens natur har sin grund i den formala dispositionella konstitutionen, måste vi antaga, att dessa agentia satt en förändring af personlighetens dispositionella konstitution i anormal riktning.

De anormala personligheterna ha vi på denna grund att uppdela i tvenne stora hufvudgrupper. De *degenerativa* eller funktionella anormaliteterna ha sin grund i redan i anlaget gifven anormal disposition, de *organiska* i en genom inverkan af vissa patologiskt verkande agentia satt anormal förändring af den dispositionella konstitutionen. Denna till sin natur ätiologiska indelning har, såsom vi senare skola se, äfven individualpsykologisk betydelse af den inskärande art, att redan en principiell behandling har att taga hänsyn därtill.

Närvaron af anormal disposition betyder icke nödvändigtvis förekomsten af anormal verksamhet, af sinnessjukdom, psykos, i dessa ords vanliga mening. För att en sådan, en manifest anormalitet, skall komma till stånd, fordras också närvaron af

sådana i omvärldens påverkningar gifna fordringar, hvilka subjektet i sin verksamhet icke kan satisfiera.

Vid de personligheter, där den dispositionella konstitutionen är anormal, utan att någon psykos föreligger, kunna vi lämpligen tala om latent eller fakultativ anormalitet. En sådan latent anormalitet är att antaga vid de degenerativa anormaliteter, där en psykos först under ett senare skede i lifvet, eller blott tidvis kommer till uppträdande. Måhända kunna också remissionerna vid dementia paralytica och dementia præcox tydas i sådan riktning. Det torde knappast behöfva påpekas, att gränsen mellan latent och manifest anormalitet, liksom mellan normalitet och anormalitet öfverhufvud är flytande.

Bestämmande för uppkomsten af en manifest anormalitet och för graden af anormaliteten, såsom denna kommer till uttryck i den anormala verksamheten, äro så dels graden af anormalitet hos den dispositionella grunden, vare sig denna är gifven redan med anlaget eller först med inverkan af ett patologiskt verkande agens, dels graden af miljöns verkan i sådan riktning. Mellan dessa äger ett växelförhållande rum. I samma mån, som den dispositionella anormaliteten är af lägre grad, fordras naturligen högre grad af miljöverkan i sådan riktning, för att latent anormalitet skall manifesteras och för att den manifesta anormaliteten skall nå viss grad, och omvändt.

Den särskilda arten af psykosens förlopp, fortskridande, stillastående, förbättring, tillfrisknande, såväl som dess kvalitativa förändring, underligger gifvetvis vissa olikheter med afseende på arten af dess betingande vid de båda hufvudgrupperna af anormalitet. Vid de degenerativa anormaliteterna betingas förloppets art af beskaffenheten af den anormala dispositionella konstitutionen och utvecklingen af dess tendenser under inverkan af miljön, i allmänhet och i dess särskilda art. De regelmässiga förändringar i förloppet af viss anormalitet, som vi finna med olika lefnadsålder, ha vi gifvetvis att hänföra på det allmänna miljömomentet; psykosens uppkomst och fortskridande, såväl som dess tillbakagång kan så ha sin grund i personlighetens allmänna utveckling. Också miljön i dess särartade beskaffenhet kan naturligen verka i ena som i andra riktningen. Vi kunna tala om gynnsam och ogynnsam miljö, allt efter dess art och i förhållande till den anormala konstitutionens egenart.

Samma moment spela gifvetvis in äfven vid de organiska anormaliteterna. Men medan vi beträffande de degenerativa anormaliteterna ha att betrakta den formala dispositionella konstitutionen såsom relativt konstant, frånsedt de förändringar, som ha sin grund i den allmänna utvecklingen, så är vid de organiska anormaliteterna den anormala konstitutionen underkastad genomgripande förändringar i samband med det patologiska agens' inverkan. Den kvalitativa arten af det ätiologiska agens, graden och tiden för dess inverkan ha vi så att betrakta såsom i väsentlig grad betingande sjukdomens förlopp, vare sig det gäller ett fortskridande mot allt högre grad af anormalitet hos verksamheten, ett stillastående eller en återgång i riktning mot ett föregående relativt normalt tillstånd. Erkännandet af den väsentliga betydelsen af det ätiologiska agens får gifvetvis ej stänga vår blick för vikten af de öfriga. Särskildt är det praktiskt af vikt att framhålla, att möjligheten för ett påverkande af sjukdomens förlopp genom den psykiska miljön visar på betydelsen af detta moment äfven här.

Jag har redan förut såsom den för den praktiska psykiatrien viktigaste individualpsykologiska uppgiften framhållit bestämmandet af det anormaliteten grundande anormala dispositionella. Med den betydelse, som detta har för bestämmandet af anormaliteten och dess särskilda beskaffenhet, får det särskilda symtomatiska större värde, i samma mån som det är för arten af detta dispositionella karaktäristiskt. Från detta i det anormala dispositionella grundade symtomatiska ha vi att särskilja de särdrag, som ha annan grund, i det öfriga icke anormala dispositionella, i utvecklingsmomentet och i miljöns särart. Denna åtskillnad inom symtomen har icke blifvit obeaktad inom den aktuella psykiatrien. Så gör Bleuler i sin monografi öfver dementia præcox en indelning af »symtomen» i dylik riktning under beteckningen primära och sekundära symtom. Ett värdesättande af symtomen från praktisk psykiatrisk synpunkt har gifvetvis öfverhufvud såsom förutsättning ett tillbakaförande af de olika symtomen på deras grund.

De olikheter, som vi finna mellan olika anormaliteter, kunna ha sin grund i ena som i andra af de olika grupperna af betingande moment. Den indelning, som skall kunna tillfredsställa

de fordringar, som ställas på en praktisk psykiatri, har naturligen att i första hand taga hänsyn till de differenser, som äro uttryck för en olikhet beträffande anormalitetens art. Grund för indelningen blir arten af det dispositionella, som funderar anormaliteten.

Vi ha också att vänta, att den indelning, som en i sin sträfvan individualpsykologisk psykiatri efterhand kommit till, skall ha en väsentligen sådan grund. Vi ha nämligen att antaga, att de differenser, som ha sin grund i den dispositionella beskaffenheten hos personligheten på grund af sin mera konstanta karaktär gentemot det i miljöns egenart betingade skall i högre grad göra sig gällande. Och därvid är särskildt att vänta, att de i det anormala dispositionella betingade särdragen i högre grad blifvit bestämmande, då det därvid rör sig om variationer af efter allt att dömma högre storleksordning.

Såsom en för den praktiska psykiatrien viktigaste fråga vill jag i det följande söka närmare klargöra den allmänna arten af den anormala dispositionella konstitution, som vi finna hos de olika anormaliteterna, dess förhållande till de normala personligheterna och förhållandet mellan de olika formerna af anormalitet inbördes, i den mån det här rör sig om mera principiella frågor.

De stora olikheter, som därvid möta oss vid de degenerativa och vid de organiska anormaliteterna, göra ett behandlande af dessa grupper var för sig lämpligt. I första hand vända vi oss då mot de degenerativa anormaliteterna, som stå i närmaste relation till det normala psykiska och till de normala personligheterna.

De degenerativa anormaliteterna.

En uppfattning af vissa anormaliteter, såsom i anlaget determinerade anormala varianter af personligheten är inom psykatrien gammal. Redan Morel talade om en »déviation maladive du type normal» såsom angifvande degenerationens väsen. En sådan uppfattning af de funktionella anormaliteterna torde också inom den nuvarande psykiatrien vara förhärskande. Willmanns anger sålunda »die degenerativen Geisteszustände» såsom »die psychischen Missbildungen, die minderwertigen Varia-

tionen der Norm» (Zur klinischen Stellung der Paranoia, Zentralbl. f. Nervenheilk. u. Psych. 1910). Och Bumke betecknar dem såsom »nur Spielarten der ererbten nervösen Entartung, denen allen die Beziehung zur normalen Psychologie gemeinsam ist»; de äro alla blott »durch die Entartung in ungleichmässiger Weise gesteigerten und in krankhaft verzerrter Weise zur Entwicklung gebrachten Eigenschaften des Gesunden» (Über die Umgrenzung des manisch-depressiven Irreseins, Zentralbl. f. Nervenheilk. u. Psych. 1909).

Vilja vi ej förneka, att personlighetens i anlaget gifna olikartade varianter äro i olika grad ändamålsenliga, anpassningsdugliga, så ha vi därmed i princip redan medgifvit förekomsten af i anlaget grundad relativ anormalitet. Frågan kan endast gälla, i hvilken omfattning till arten och till graden, dylika anormaliteter finnas, och i hvad mån de oss gifna olika arterna af anormalitet äro att så betrakta eller äro att hänföra på organisk betingelse.

För att kunna besvara dessa frågor fordras gifvetvis i första hand, att vi söka klargöra de allmänna konsekvenserna af antagandet, att anormaliteten har sin grund i personlighetens i anlaget determinerade dispositionella karaktär, för att därmed komma till ett närmare bestämmande af, hvad detta betyder.

De degenerativa anormaliteternas nära relation till den normala psykologien, möjligheten af deras förklaring med hjälp af de från det normala psykiska vunna erfarenheterna ha ofta framhållits. Gifvet är också, att den omständigheten, att vissa varianter äro mindervärdiga, anormala, icke är af beskaffenhet att ge skäl för ett annat psykologiskt betraktelsesätt af dessa varianter än af andra, normala. En inskränkning i vårt förstående, i möjligheten för vår inkännande förklaring ligger väl i, att det psykiska hos den degenerativt anormale kan vara i högre grad för vårt eget själslif främmande. Men principiellt ha vi ingen grund att i vårt psykologiska betraktande göra någon åtskillnad mellan de i anlaget determinerade anormala varianterna och de normala.

Äro då dessa anormala varianter från psykologisk synpunkt fullt jämnställda med normala variationsformer af den psykiska individen, måste vi antaga, att de funktionella samband, de kor-

relationer, som normaliter bestå mellan olika sidor och olika moment af det reala psykiska och af personligheten, också äro för de degenerativt anormala personligheterna giltiga. Vi ha att antaga samma allmänna principer såsom rådande inom hela området för de i anlaget determinerade varianterna, oafsedt om dessa äro i högre eller lägre grad normala, ändamålsenliga. Finnes ett samband mellan arten af det objektiva materiala, af de från olika synpunkter gifna bestämningarna till verksamheten såsom föremålsmedvetande, känsla och sträfvan, eller viss korrelation mellan arten af olika dispositionella moment hos de normala personligheterna, gäller detta äfven för de funktionellt anormala. Vi kunna också omvändt vara berättigade, att på det normala psykiska öfverflytta erfarenheter, som vunnits inom den degenerativa anormalitetens område. Detta kan därför vara af betydelse, att de variationer och de differenser, som möta oss inom detta fält, eventuellt äro af en högre storleksordning och så lättare tillgängliga för en bestämning,

Denna öfverensstämmelse mellan de normala och de degenerativt anormala personligheterna betyder, som vi senare skola se, en gemensam åtskillnad gentemot de organiska anormaliteterna. Den vidare positiva bestämningen af de degenerativa anormaliteterna har att ange det för dem gentemot det normala psykiska egenartade. Frågan gäller beskaffenheten af dessa anormala varianter gentemot de normala.

Lösningen af problemet har att föra tillbaka differenserna mellan personligheterna på olikheter mellan de anormaliteten grundande dispositionella momenten och de tillhörande normala varianterna.

Personlighetens dispositionella konstitution kunna vi, i öfverensstämmelse med hvad jag förut anfört, föreställa oss såsom gifven med inom sig entydigt funktionellt förbundna och endimensionalt varierande dispositionella enheter, hvilka sins emellan äro lösare eller fastare förbundna.

Föga sannolikt torde väl vara, att det för frågan om personlighetens anormalitet och dess grad skulle vara likgiltigt, hvilken beskaffenhet de dispositionella enheterna ha, huru personligheten är beskaffad i dessa hänseenden. Den allmänna förutsättning, vi torde vara berättigade att ställa, är, att de olika

dispositionella varianterna i sig själfva betyda viss grad af normalitet eller anormalitet i ifrågavarande hänseende, sålunda ha ett visst normalitetsvärde. En anormalitet hos personligheten hade vi då enklast att tänka oss betingad af närvaron af anormala dispositionella varianter.

En annan möjlighet föreligger. Sammanträffandet af vissa varianter af de olika dispositionella enhetsmomenten kunde betinga en anormalitet hos helheten, frånsedt delmomentenas normalitetsvärde. Vi måste därvid säga oss, att det svårligen låter tänka sig, att ett sammanträffande af i sig själfva relativt normala, ändamålsenliga varianter skulle betinga en högre grad af anormalitet hos det hela. Under förutsättning, att de dispositionella enhetsmomenten i sig själfva ha ett bestämdt normalitetsvärde, ha vi sålunda att antaga, att de i anlaget determinerade anormaliteterna ha sin väsentliga grund i förekomsten af anormala varianter af de dispositionella enheterna.

En sådan uppfattning står tydligen i öfverensstämmelse med ett antagande, att den dispositionella enhetens varianter utgöra en kontinuerlig följd af olika utvecklingsformer i riktning mot ett imanent mål, att variationsserien sålunda fortgår i en linje från lägre till högre grad af normalitet, af ändamålsenlighet. Men i detta antagande ligger också något mera.

Det ligger i sakens natur, att de varianter, som omfatta den stora massan af fallen, äro normala i den relativa mening detta kan ha. Under förutsättning, att de olika variationsformerna utgöra en kontinuerlig serie af utvecklingsformer från lägre till allt högre grad af normalitet, kunna vi göra oss en närmare bild af variationen. Kring massan af fallen, som tillhöra det nuvarande utvecklingsstadiets relativa normalitet, gruppera sig åt ena sidan de relativt anormala fallen såsom lägre, tidigare utvecklingsformer i aftagande antal mot högre grad af anormalitet, och åt andra sidan de relativt öfvernormala fallen i en likartad fördelning. Variationskurvan får under denna förutsättning den GAUSS'ska kurvans form. De anormala varianterna ha gentemot de normala karaktären af ytterliga afvikningar från normen.

Om vi så utgå från antagandet, att vissa ytterliga varianter af olika dispositionella moment i sig själfva ha ett visst

anormalitetsvärde, stå vi inför de olika möjligheterna, att de skilda former af degenerativa anormaliteter, som vi finna, ha sin grund i anormala variationer af olika dispositionella moment, eller också, att vid dem ett sammanträffande af anormala varianter af de dispositionella momenten har större eller mindre betydelse.

Huru härmed förhåller sig, beror gifvetvis väsentligen af arten af den funktionella förbindelsen mellan de olika dispositionella momenten. I den mån det korrelativa sammanhanget är ett fastare, komma de varianter, som detta gäller, att allt oftare sammanträffa, och ytterligheten är det entydiga funktionella sambandet, då sammanträffandet är nödvändigt. Äro de dispositionella varianterna att betrakta såsom olika utvecklingsformer i riktning mot allt högre grad af anpassning, ha vi tydligen svårt att tänka oss ett närmare korrelativt förband mellan andra varianter än dem, som tillhöra ett motsvarande utvecklingsstadium, som ha motsvarande grad af normalitet. Ett närmare korrelativt samband, i den mån det för här ifråga varande problem skulle ha betydelse, vore då att vänta endast mellan anormala varianter inbördes.

Det empiriska fastställandet af beskaffenheten af de degenerativa anormaliteterna, deras förhållande till det normala psykiska och deras förhållande inbördes, har gifvetvis i första hand att utgå från ett närmare bestämmande af deras dispositionella grund, af det anormala dispositionella, som utgör den allmänna förklaringsgrunden till symtomen och till verksamhetens anormalitet.

Allmänt gäller det, om de anormala personligheterna låta sig förstås och förklaras blott ur närvaron af vissa i anlaget determinerade variationsformer af den dispositionella konstitutionen i öfverensstämmelse med de principer, jag förut angifvit. Endast i så fall äro vi berättigade att antaga, att de gifna anormaliteterna äro degenerativa i den mening uttrycket här fått.

Vid det närmare bestämmandet af den dispositionella grunden för de degenerativa anormaliteterna kunna vi lämpligen utgå från de olika grupper af degenerativa anormaliteter, som vi sedan gammalt särskiljt. I den mån denna indelning är ett

bestående resultat af gammal erfarenhet, ha vi att tillmäta den ett stort kunskapsvärde. Och då det därvid till dels gäller relativt väl åtskilda grupper med för individerna konstanta och djupgripande karaktäristika, ha vi så till vida anledning antaga, att de olikheter, som förefinnas mellan dessa grupper, just äro differenser med afseende på det anormaliteten grundande dispositionella, att det vid dem rör sig om anormala varianter af olika dispositionella förband och eventuellt dispositionella enheter.

Då vi skola bestämma den dispositionella grunden för anormaliteten, ha vi att utgå från det symtomatiska fenomenala. Men gifvetvis ha vi därvid ej att fordra, att alla de särdrag, som karaktärisera den psykiska verksamheten i dess egenart, skola kunna återföras på en gemensam förklaringsgrund. Utan det vi ha att rikta oss mot, är det för den ifrågavarande gruppen mera konstanta och karaktäristiska symtomatiska. Kunna vi återföra detta på en gemensam dispositionell grund, ha vi att antaga, att detta dispositionella är det anormaliteten betingande. De öfriga särdrag åter, som ge den särskilda personligheten dess mera egenartade beskaffenhet gentemot andra till samma grupp hörande, ha vi att betrakta såsom betingade i öfriga moment, och på grund af sådana »sekundära» symtomatiska drag kan den gifna gruppen naturligen vidare uppdelas i mindre. Därvid är det gifvetvis af vikt att göra klart för sig arten af de åtskillnader, som göras, deras grund. Det, som karaktäriserar en underafdelning, kan å sin sida ha sin grund i en anormal dispositionell variant. Kriteriet på, att så är förhållandet, blir påvisandet, att denna dispositionella variant i sig själf utan sammanträffande med annan anormal disposition är anormal, konstituerar anormalitet hos personligheten. I hvilken utsträckning en sådan kombination af anormala varianter verkligen förekommer, beror, såsom framhållits, väsentligen af beskaffenheten af den korrelativa förbindelsen mellan dispositionerna.

Från ett sådant bestämmande af den dispositionella grunden för de olika formerna af degenerativ anormalitet ha vi att gå vidare till frågan om dessa anormala varianters förhållande till de normala varianterna och inbördes. Hvad det för oss vid ett sådant bestämmande gäller, är dispositionens grad, dess

plats i variationsserien. Det gifna är dess uttryck. Och det sätt, hvarpå den kommer till uttryck, då det är fråga om anormal variant, graden af manifest anormalitet, är betingadt också af arten af de fordringar, det objektiva ställer. Detta är sålunda att abstraherande se bort från. På denna väg ha vi sålunda att söka följa de olika varianterna af den ifrågavarande dispositionen på det anormala och på det normala området, och i den mån det kan vara oss möjligt, söka fastställa det relativa antalet af de olika varianterna. De viktiga bestämningar, vi därvid särskildt ha att göra, röra dels de anormala varianternas plats i förhållande till de normala, om det därvid är fråga om ytterliga varianter eller icke, i hvad mån viss variant i sig själf synes tillräcklig att grunda en anormalitet, eller om vi finna den äfven inom det normalas område och så måste tillmäta andra moment en större betydelse vid sidan af den anormala dispositionen för uppkomsten af en anormalitet, dels gäller det variationskurvans allmänna beskaffenhet, om vi verkligen ha att antaga, att det är fråga om en dispositionell enhet, och i så fall, om kurvan har den GAUSS'ska kurvans form eller ej.

Vidare frågor röra förhållandet mellan de olika anormala varianterna inbördes, arten af det korrelativa sammanhanget mellan de dispositionella moment, hvilkas anormala varianter grunda de olika anormaliteterna. De möjligheter, som förefinnas, äro, att de olika formerna af degenerativ anormalitet utgöra väl afskilda typer vid låg korrelationsgrad mellan de grundande dispositionella varianterna, eller att de i högre grad flyta samman med hvarandra.

Den aktuella psykiatrien har väl icke medvetet ställt sig inför dessa problem, men dock icke helt kunnat undgå att taga ställning. Då man säger, att vid de degenerativa anormaliteterna en stegring förefinnes af normaliter gifna egenskaper, betyder detta i grunden intet annat, än att de dispositioner, som äro anormalitetens grund och komma till uttryck i de symtomatiska bestämningarna, äro ytterliga varianter.

Våra allmänna erfarenheter kunna också i viss mån tillåta oss vidare förmodanden. De olika hufvudformer af degenerativa anormaliteter, som vi sedan gammalt särskiljt, äro sinsemellan relativt väl åtskilda. Vi torde då ha rätt att hålla för

sannolikt, att dessa anormaliteter ha sin grund i af hvarandra relativt oberoende och åtminstone relativt enhetliga dispositionella moment.

Jag framhåller detta därför, att om så är förhållandet, studiet af de degenerativa anormaliteterna ger oss möjlighet att bestämma dessa åtminstone relativa dispositionella enheterna, och vi skulle då därmed ha vunnit ett fast underlag för bestämmandet af personlighetens dispositionella konstitution öfverhufvud.

De organiska anormaliteterna.

De olikheter, som vid de organiska anormaliteterna möta oss gentemot de degenerativa, liksom mot personlighetens naturliga varianter öfverhufvud, äro att hänföra på de för dem särartade betingelserna. Såsom orsak till den organiska anormaliteten ha vi att antaga vissa för den normala psykiska individen främmande orsaksmoment, fysiska traumata, näringsrubbningar eller giftverkan, i högre eller lägre grad gifna med påverkan utifrån eller bestämda i viss organismens konstitution.

Naturligen ha vi att i viss mån räkna med likartade moment äfven vid de normala personligheterna och de anormala naturliga varianterna. Mellan normala nutritiva retningar genom blod och väfnadssaft och de påverkningar, som sätta en patologisk förändring af det nervösa substratet, är naturligen öfvergången flytande. Och äfven om dessa moment till en del äro af den art, att de kunna betecknas såsom för normala förhållanden kvalitativt främmande, så kunna vi dock i stort sedt endast tala om en gradskillnad. Det för de organiskt anormala personligheterna egenartade är, att dylika moment inverkat i sådan grad och art, att de blifvit betingande för uppkomsten af en anormalitet.

Betydelsen af ett sådant patologiskt verkande agens för uppkomsten af en anormalitet kan gifvetvis vara väsentligen olika. Det kan vara blott utlösande för en anormalitet med sin egentliga grund i en ursprunglig anormal konstitution, eller en samverkan kan bestå mellan ett patologiskt agens och en anlagsbestämd dispositionell anormalitet, eller det patologiska agens kan slutligen i sig själf vara att betrakta såsom uteslutande orsak till anormaliteten.

Har det patologiska agens en blott utlösande betydelse, ligger det i sakens natur, att anormaliteten är att betrakta såsom degenerativ och har sådan karaktär. Är det åter egentlig sjukdomsorsak, om också blott vid sidan af degenerativ anormal disposition, ha vi att antaga, att det i viss mån är bestämmande för personlighetens anormala beskaffenhet, för anormalitetens art.

Anormalitet hos personligheten har, såsom jag förut framhållit, sin grund i en anormal dispositionell konstitution. För så vidt ett patologiskt verkande agens är orsak till uppkomsten af en anormalitet, måste vi då antaga, att detta satt en förändring af personlighetens dispositionella konstitution i anormal riktning. Medan de degenerativa anormaliteterna voro naturliga variationsformer af personligheten, kunna vi naturligen ej så beteckna de organiska. Dessa äro snarare att betrakta såsom konstprodukter uppkomna under inverkan af för den normala utvecklingen, det normala lifvet främmande betingelser.

De allmänna betingelserna för beskaffenheten af den anormala personligheten äro alltjämt gifna med anlaget och med påverkningarna under det individuella lifvet. Bland dessa moment ha vi att särskildt rikta oss mot det patologiska agens med hänsyn till dess betydelse såsom anormalitetens egentliga orsak. Såsom för det naturliga psykiska åtminstone relativt främmande innebär dess närvaro en komplikation, moment af ny art att taga i betraktande vid förklaringen.

Teoretiskt föreligger naturligen den möjligheten, att verkan af det patologiska agens kan röra sig i den naturliga variationens linje, att den under dess inverkan uppkomna anormaliteten sålunda har formen af den ena eller andra degenerativa anormaliteten. Hvad vi på grund af den kliniska bildens art beteckna såsom degenerativa anormaliteter, kunde då i större eller mindre utsträckning vara att hänföra på organisk betingelse. Huru härmed förhåller sig, vore att visa genom ett konstaterande af den anormala dispositionella konstitutionens förefintlighet från anlaget eller dess uppkomst under det individuella lifvet. I den mån vi kunna fastställa, att vissa patologiska inverkningar åstadkomma förändring af viss art, kan naturligen redan närvaron af sådant moment ge en fingervisning.

I hvilken utsträckning sådana till formen degenerativa anormaliteter med organisk betingelse förekomma, kunna vi på grund af våra nuvarande erfarenheter icke bilda oss någon uppfattning. Hvad vi däremot kunna konstatera är, att vid de kroniska organiska psykoserna, dementia praecox och dementia paralytica, den kliniska bilden ofta i högre eller lägre grad öfverensstämmer med de bilder, som vi känna från hvad vi anse vara degenerativa anormaliteter. Allmänt erkänd är ju den stora svårighet, som ofta förefinnes, att i en tidig fas af sjukdomen på grund af den kliniska bilden särskilja fall af dementia praecox och kanske än mera af dementia paralytica från former af manisk-depressiv psykos och andra degenerativa anormaliteter. Det hör väl också till regeln, att vi, under ett tidigare skede af de organiska psykosernas förlopp särskildt, träffa drag, mer eller mindre framträdande, som vi känna från de degenerativa anormaliteterna. Någon har till och med, som det synes mig mindre lämpligt, med anledning af dessa funktionella drag velat tala om »Begleitpsychosen» (Löwy Jahrb. f. Psych. u. Neur. Bd XXXI). Den allmänna slutsats vi kunna draga är, att den förändring, som sättes af det organiska momentet, i viss mån rör sig utefter den naturliga variationens linje i anormal, ändamålsvidrig riktning. Och i öfverensstämmelse med deras framträdande särskildt i början af psykosens förlopp ha vi att förmoda, att dessa till formen degenerativa drag företrädesvis tillhöra en lindrigare grad af inverkan.

Utom dessa till formen degenerativa drag finna vi emellertid vid de organiska anormaliteterna, i större eller mindre utsträckning, former af verksamhet, som gå utanför de anormala verksamhetsformer, som vi finna vid de degenerativa anormaliteterna och därmed också utanför de möjligheter, som äro gifna med personlighetens naturliga variation i anlaget. Detta gäller såväl de öfvergående, mera akuta, som de bestående kroniska sjukdomsformerna, och våra erfarenheter synas ge vid handen, att de drag, som äro för det naturliga psykiska främmande, äro mera framträdande, i och för sig och gentemot de till formen funktionella, där vi ha att antaga en starkare inverkan af det patologiska agens.

Frågan gäller, i hvad mån de organiska anormaliteterna skilja sig från de degenerativa. Såsom grunden för de i egentlig mening »organiska» symtomen, d. v. s. de symtom, som hänvisa på en organisk betingelse af anormaliteten, och för de däri bestämda verksamhetsformerna, måste vi antaga en anormal dispositionell konstitution, som går utanför den naturliga variationens möjligheter. Det kan nämligen icke vara frågan om en blott mera höggradig variation i anormal riktning. Väl är det sannt, att vi vid de organiska anormaliteterna ej sällan finna verksamhetsformer, som i ena eller andra riktningen utgöra en mera höggradig variation från normen, än vi vanligen finna vid de degenerativa anormaliteterna. Men därjämte finna vi också förändringar i verksamhetens art, som på intet sätt låta sig ses ur sådan synpunkt. I själfva verket torde den enda möjligheten att förklara dessa verksamhetsformer vara, att den organiskt betingade anormala dispositionella konstitutionen går vid sidan af den naturliga variationens möjligheter så, att det naturliga sambandet mellan de olika dispositionella momentena brytas, att de för arten af den psykiska verksamheten, såsom den under naturliga förhållanden kommer till uttryck, bestämmande korrelativa principerna i viss grad upphäfvas. Naturligen har man att tänka sig olika grader af en sådan inverkan. Vid ett fortskridande af förändringen, kommer det då till en allt höggradigare upplösning af det funktionella sambandet mellan de dispositionella delmomenten, ända till ett sönderfall af de fasta funktionella komplexer, de dispositionella enhetsmoment, som äro grundläggande för personlighetens naturliga variationsmöjligheter.

Härmed är också angifvet arten af de symtom, som hänvisa på en organisk betingelse af anormaliteten. Brytandet af det funktionella sambandet mellan de dispositionella delmomenten får gifvetvis sitt uttryck däri, att de fenomenala bestämningarna förekomma i ett för det naturliga psykiska främmande sammanhang. Och endast närvaron af dylika symtom ger oss rätt att antaga, att en dispositionell förändring af den art, det här är fråga om, förefinnes. Det kan därvid gälla de från olika synpunkter gifna fenomenala bestämningarna till verksamheten,

eller bestämningar till olika samtida eller successiva led af verksamheten. Såsom exempel kunna nämnas den bristande öfverensstämmelse mellan känsla och föreställning, som af STRANSKY och BLEULER framhållits såsom karaktäristisk för dementia praecox, eller den egentliga språkförvirringen och den inkohärens, som förefinnes vid organiska psykoser. Men jag vill framhålla ännu en gång, att hvad det här gäller är påvisandet, att det gifna symtomatiska icke kan förklaras ur naturliga betingelser, ur en naturlig dispositionell variationsform. Detta måste sålunda uteslutas på grund af en närmare kännedom om de normala och degenerativt anormala verksamhetsformerna och dispositionella varianterna. Endast på denna grund kunna vi verkligen vara berättigade till antagandet, att organiskt symtom föreligger. I hvad mån vi kunna komma till en sådan närmare bestämning af de särskilda begränsade symtomen, att deras närvaro i och för sig utan en mera allsidig och fullständig bestämning af personligheten är tillräcklig för diagnosen organisk anormalitet, återstår att visa.

Ett tillägg vill jag göra. Vid de naturliga variationsformerna af personligheten äro de formala egenskaper, som äro gifna med dispositionerna, allmängiltiga, gälla i lika grad för all individens verksamhet, mot hvilket objektivt den än är riktad, med den inskränkning, som kan ligga i en olika utveckling på olika objektiva områden framgående ur egenarten af det individuella lifvets påverkningar. Visserligen kunna vi ej heller utesluta, att i anlaget en viss variabilitet i denna riktning förefinnes. Men med dessa inskränkningar och i stort sedt kunna vi likväl på grund af våra allmänna erfarenheter beteckna de dispositionella bestämningarna såsom allmängiltiga. Vid de organiska anormaliteterna stå vi inför möjligheten, att en förändring af den dispositionella konstitutionen i högre grad kan gälla det ena objektiva området än det andra, mera framträda i den mot visst objektivt riktade verksamheten än i annan verksamhet. Detta är fallet vid »lokalsymtom» i vanlig mening. Om vi likväl icke tillmäta dessa någon betydelse för diagnosen sinnessjukdom eller anse en sjukdom blott af sådana symtom konstituerad såsom sinnessjukdom, så ligger väl orsaken härtill just i deras begränsade giltighetsområde, det gäller ej en sjuk-

dom hos personligheten såsom helhet. Men det låter åtminstone tänka sig, att vid de organiska psykoserna lokalsymtom af sådan grad och sådant större giltighetsområde förefinnas, att de utgöra ett mera betydande moment för personlighetens anpassningsduglighet och så i högre eller lägre grad konstituera en dess anormalitet. Våra nuvarande erfarenheter lämna knappast något bidrag till frågans lösning. Möjligen kunde afasier och apraxier bilda en öfvergång till sådana »högre» lokalsymtom och ha väl på sina håll i viss mån så betraktats.

Vid de degenerativa anormaliteterna kunna vi beteckna egenarten gentemot det normala psykiska såsom en stegring eller nedsättning, en gradförändring i ena eller andra hänseendet, med afseende på den ena eller andra dispositionella enheten. Vi kunna därvid i öfverensstämmelse med det allmänna bruket tala om funktionella symtom och verksamheter. För att beteckna verksamhetens särart vid de organiska anormaliteterna, i den mån därvid de allmänna korrelativa principerna brytas, den naturliga variationens linjer öfverhoppas, kunna vi då lämpligen med ett från Wernicke lånadt uttryck tala om »parafunktion».

Det behöfver väl knappast påpekas, att de funktionella och de parafunktionella dragen äro på det innerligaste sammanväfda med hvarandra. I samma verksamhetsmoment, med afseende på det samma dispositionella finna vi såväl förskjutning i en naturlig variationsriktning, som förändring af för det naturliga sammanhanget främmande art.

Uppkomsten af anormaliteten betrakta vi såsom betingad af det patologiska agens såsom det egentliga ätiologiska momentet. Men den form anormaliteten, den anormala verksamheten har, är gifvetvis betingad ej blott i detta, utan också i den ursprungliga dispositionella konstitutionen och i det individuella lifvets påverkningar. Från den praktiska psykiatriens synpunkt är det för oss viktigaste den anormala dispositionella konstitutionen. Men också denna är naturligen i sin särskilda beskaffenhet en resultant af det ätiologiska agens, den ursprungliga dispositionella konstitutionen och de allmänna påverkningarna under lifvet, i den mån dessa äro betingande för utvecklingen af de gifna tendenserna.

En individualpsykologisk bestämning och förklaring af den organiska anormaliteten har gifvetvis att taga hänsyn till alla dessa moment. Den fordran, som därvid är att ställa, är, att man gör klart för sig, hvad som är betingadt i det ena och i det andra, att då man på grund af viss olikhet gör en åtskillnad, man klargör, hvari denna har sin grund.

Vid en indelning af de organiska anormaliteterna ha vi då att taga hänsyn till den olika grunden för de gifna differenserna. I första hand rikta vi oss därvid naturligen mot de i det ätiologiska agens' egenart betingade åtskillnaderna. Detta icke blott på grund af dettas betydelse för anormalitetens uppkomst, utan också emedan vi ha anledning antaga, att de olikheter, som äro betingade i en väsentlig olikhet hos det ätiologiska agens, skola vara mera inskärande, stå mera oförmedlade gentemot hvarandra. Det gäller väl strängt taget därvid mindre arten af ett eventuellt yttre agens, än intermediära led, betingade äfven i den somatiska konstitutionens art, och ej blott den kvalitativa arten, utan också graden och tiden för inverkan. Dessa olika moment ha vi naturligen att ta i betraktande. Såsom hufvudgrund för en indelning af de organiska anormaliteterna ha vi sålunda att taga det patologiska agens' verkan. Men naturligen ha vi ingen anledning att begränsa oss härtill, eller blott ta hänsyn till detta moment vid förklaringen. Vi ha också att klargöra de olikheter, som äro betingade i en olika ursprunglig dispositionell konstitution, i olika utvecklingsgrad och i miljöns särart. Därvid komma vi till en uppställning af typer med flytande öfvergång af samma art, som dem vi finna under funktionella förhållanden. Också en sådan vidare indelning har gifvetvis praktisk betydelse, i den mån, som därvid angifves en verksamhetens särart, som är af betydelse för den särskilda beskaffenheten af personlighetens anpassningsduglighet. Och ett sådant närmare bestämmande, som ligger häri, torde också i viss grad vara vägen för ett närmare fastställande på uteslutningens väg af det i det patologiska agens determinerade.

Den individualpsykologiska uppgiftens förhållande till psykiatriens öfriga uppgifter.

Psykiatrien har att bestämma och förklara den psykiskt anormala, den sinnessjuka individen från alla i objektets natur gifna synpunkter och med alla till buds stående medel. Vi ha att bestämma individen från psykologisk såväl som från biologisk synpunkt. Därvid ger oss den psykologiska undersökningen en ofantligt mycket mera differentierad bild af individen. Och medan den psykologiska bestämningen i och för sig är af värde för den praktiska psykiatrien, får det biologiska faktum i stort sedt sin betydelse först med dess erfarenhetsmässiga sammanhang med visst psykiskt. Det kan därvid enligt sakens natur icke gälla någon konkurrens; det ena kan icke ersätta det andra. Hvad som fordras är intimt samarbete mellan psykologisk och biologisk forskning. Först härigenom kunna vi komma till en möjligast fullständig bild af den psykiskt anormala individen.

En fullständig förklaring fordrar naturligen, att man går utanför den särskilda individens område, frågar efter de extraindividuella betingelserna till individen i dess egenart. Det problem, som för psykiatrien därvid har den största betydelsen, är frågan om orsaken till anormaliteten, det ätiologiska problemet, och dess betydelse är ju också till det rätta erkänd.

En individualpsykologisk betämning och indelning af de psykiska anormaliteterna, i enlighet med de principer jag i det föregående sökt ge, ger oss beskaffenheten af den anormala personligheten, af de i den gifna tendenser, som grunda dess anormala förhållande. Den ätiologiska ger oss arten af det, som är anormalitetens egentliga orsak. Båda indelningarna utgöra hvarandras nödvändiga komplement.

Den i individualpsykologisk riktning arbetande kliniska psykiatrien har naturligen kommit att ge en i viss mån individualpsykologisk indelning af anormaliteterna. Men samtidigt har, och det med rätta, de stora framgångar, som på medicinens öfriga arbetsområden följt med anläggandet af en ätiologisk synpunkt, ej varit utan inflytande. Men då man endast i ringa

mån kommit till ett fastställande af det ätiologiska momentet för sinnessjukdomarna, har resultatet blifvit en kompromiss, så till vida, som än den ena än den andra synpunkten fått vara bestämmande vid indelningen, än en klinisk individualpsykologisk, än en patologisk-anatomisk, än en ätiologisk. Detta synes hos KRÆPELIN väsentligen ha sin orsak i en optimistisk uppfattning, att med ett fortskridande af våra kunskaper de olika vägarna skola leda till ett samma resultat. För närvarande stå vi dock långt från förverkligandet häraf. Och då man velat framhålla kliniskt olika former såsom äfven från ätiologisk synpunkt olika sjukdomsenheter, har detta väckt opposition. Mest uppmärksammadt torde HOCHES inlägg i frågan vara. Han framställer kravet, att man för närvarande skall nöja sig med ett angifvande af de olika syndromer, de olika former af anormal verksamhet, som konstituera den psykiskt anormala individen, med bestämningar såsom manisk, melankolisk, paranoisk, kataton etc. (Zentralbl. f. Nervenheilk. u. Psych. 1910, s. 193. Zeitschr. f. die ges. Neur. u. Psych. Bd. XII, s. 540). I den mån häri ligger ett häfdande af den individualpsykologiska synpunktens självständighet, vill jag ge HOCHE rätt. Men å andra sidan synes mig ett sådant program alltför blygsamt. Vi måste dock ställa vårt mål bortom det närvarandes omedelbara möjligheter. Och den fordran, som i öfverensstämmelse med det jag förut sagt är att ställa, är, att vi göra klart för oss, hvari det ena och det andra syndromet, ena eller andra formen af anormal verksamhet har sin grund, och till sist arten af det dispositionella, som konstituerar personligheten såsom anormal.

Jag har velat häfda den individualpsykologiska uppgiftens självständighet och framhålla nödvändigheten af dess särhållande från psykiatriens öfriga uppgifter. Detta kan dock icke betyda någon antagonism, ej heller får det utesluta det nödvändiga samarbetet.